

SUNUŞ

Gelecekte, turizm yatırım projelerinin ekonomik ve finansal yapılabilirliğinden çok "çevresel etki değerlendirmesinin" (projenin çevresel değerler üzerinde yaratacağı olumlu ve olumsuz etkilerin ölçülmesi) sonuçları, yatırım kararının alınmasında temel ölçütü oluşturacaktır.

Doğal, kültürel ve insan tarafından yaratılan kaynaklar bir ülkenin, doğal, tarihsel ve kültürel zenginliğinin temel ögesi olduğu kadar; turizm endüstrisi ve turistler tarafından yoğun biçimde kullanıldığı için turizm kaynakları olarak da adlandırılmaktadır.

Bu çevresel değerler topluma aittir ve turizm için üstün çekiciliğe sahiptir.

Turizm, işlediği ve turistik ürün olarak sattığı çevresel değerlerin varlığına, yaşatılmasına katkıda bulunabileceği gibi, kullandığı kaynakların zarar görmesine de neden olabilir. Kamu otoriteleri, yerel yönetimler, sendikalar, sivil toplum örgütleri ve halk, çevresel değerler olmadan turizm etkinliğinin sürdürülebilir yapıda olamayacağını anladıkları ve bu yönde eylem planları geliştirdikleri ölçüde çevrenin korunması ve geliştirilmesi olanaklıdır. Günümüzde, turistlerin beklentisi açısından bakıldığında da, başarılı bir turizm politikası için, korunmuş ve geliştirilmiş bir çevre gereklidir. Turizm kaynaklarının yoğun kullanımı, turizm konaklama işletmelerinin yığılma-yayıma dengesi ölçütlerine özen gösterilmediği, çevre bilinci, kültürü ve korumacılığının yaygınlaştırılmadığı durumlarda ise, turizm faaliyeti çevresel değerleri olumsuz etkileyecektir.

Günümüzde, turizmden kısa sürede yüksek ekonomik kârlılık sağlama düşünceleri, çevre kalitesinin bozulmasına neden olmaktadır. Doğal değerlerin ve altyapıların kapasitelerinin üstünde kullanımı fiziksel çevre değerlerine zarar vermektedir. Bu olgu, gelecek nesillerin bu varlıklardan nitelikli bir biçimde yararlanamama tehlikesini doğurmuştur. İşte, bu olumsuz gelişmelerin önlenmesi, çevresel değerlerin daha asırlar boyu insanlığın hizmetine sunulabilmesi için sürdürülebilir turizm politika ve ilkelerinin ulusal ve uluslararası düzeyde geliştirilip uygulanmasını zorunlu kılmaktadır.

Sürdürülebilir turizm gelişmesi deyince; doğal, kültürel, ekolojik, biyolojik tüm yenilebilir ve yenilenemeyen kaynaklara süreklilik sağlayarak turizm etkinliğinin planlanması ve yürütülmesi anlaşılmalıdır.

Saygılarımla...
Necati PİRİNÇÇİOĞLU
Şube Başkanı

ŞUBE YÖNETİM KURULU

BAŞKAN	NECATİ PİRİNÇÇİOĞLU
BAŞKAN YRD.	ELİF GÜVEN
SEKRETER ÜYE	YAVUZ ZİYA ZEYTİNOĞLU
SAYMAN ÜYE	ZEKİ TAPANCI
ÜYE	FATMA DEMET AYKAL
ÜYE	DENİZ BORA KARATAŞ
ÜYE	HAMDULLAH KAYA

DENETLEME KURULU

MEHMET ÖZEL
ŞEFİKA ERGİN
GÜLBAHAR ÖZAYDOĞDU

UZLAŞTIRMA KURULU

ZÜLKÜF GÜNELİ
ÖMER ŞEŞEOĞULLARI
EMİNE EKİNCİ DAĞTEKİN

MERKEZ DELEGELERİ

KAMURAN SAMİ	SEDAT KARAKAŞ
HASAN SARIGÖL	RAMAZAN KARASHİN
NİHAT ÇEN	İLHAN KARASH
GELAVUJ AKKOÇ	HAYRETTİN ÇAYMAZ
GÜLAY ÇETİN TAYFUN	MURAT ALÖKMEN
DENİZ BORA KARATAŞ	SELMA AKKURT

BATMAN TEMSİLCİLİĞİ YÖNETİM KURULU

BAŞKAN	Mehmet EKİNCİ
SEKRETER ÜYE	Mehmet DOĞU
SAYMAN ÜYE	Zahit ANAÇ
ÜYE	Leyla ODUNCU GÖLGE
ÜYE	Cihan AYIL

İLETİŞİM BİLGİLERİ

Meydan Mah. Atatürk Bulvarı Petrol İşhanı Kat:8
No:7/20 BATMAN
Tel : 0 488 213 36 37 Faks: 0 488 213 90 86

MARDİN TEMSİLCİLİĞİ YÖNETİM KURULU

BAŞKAN	Mehmet Ata İLETMİŞ
SEKRETER ÜYE	Malik ÖZKAN
SAYMAN ÜYE	Abbas BAHADUR
ÜYE	Süheyla SİME OZANSOY
ÜYE	Abdurrezak IRMAK

İLETİŞİM BİLGİLERİ

Ravza Cad.Yaykent Sitesi D Blok No:1 Yenişehir/MARDİN
Tel: 0482 213 26 02 Faks: 0482 213 26 02
e-posta:mimoda-47@hotmail.com

TMMOB MİMARLAR ODASI DİYARBAKIR ŞUBESİ ŞIRNAK ODA TEMSİLCİSİ

ODA TEMSİLCİSİ SERHAT ÖZALP

İLETİŞİM BİLGİLERİ

Kale Mah. Belediye Cad. Özalp Pasajı No:41
ŞIRNAK Gsm: 0542 760 48 37

Yayınlayan
TMMOB Mimarlar Odası Diyarbakır Şubesi

Sahibi
Necati Piriñciođlu

Sorumlu Yayın Müdürü
Yavuz Ziya Zeytinoğlu

Yayın Koordinatörü
F. Demet Aykal

Yayın Ekibi
F. Demet Aykal
Aysel Yılmaz
D. Türkan Kejanlı
Önder Tetik
Merthan Anık
Gülbahar Özaydoğdu
Çilem Bağ
Hamdullah Kaya
Abdullah Altuntaş
Mehmet Cebe
Yavuz Ziya Zeytinoğlu

TMMOB MİMARLAR ODASI DİYARBAKIR ŞUBESİ
Ekinciler Cad. Kalender Plaza Kat:6 No:10
Ofis / Diyarbakır
Tel : 0-412-223 25 42 – 223 36 57
Faks: 0-412-223 25 42 – 223 36 57
diyarbakir@mimarlarodasi.org.tr

Bültenimizdeki makale ve röportajlarda
geçen görüş ve eleştiriler
beyanı veren kişilere ve yazarlara aittir.
Üç ayda bir yayınlanır, ücretsiz dağıtılır.
1000 adet basılmıştır.

İÇİNDEKİLER

45

4 - Odadan Haberler

9 - Yapı Üretim Sürecinde Görev Alan Mimar ve Mühendislerin Görev ve Sorumlulukları İle Yaşanan Aksaklıklar

15 - Diyarbakır Karacadağ Bazaltının Diyarbakır Geleneksel Mimarisinde Kullanım Alanları ve Sürdürülebilirliği

22 - Diyarbakır "hangi" mahle?

30 - Diyarbakır Kent İçi Ulaşımında Kavşak Sorunu

27 - Yaşanmışlık ve Yaşanmamışlık Arasında Kaybolan Yezidi (Êzîdî) Köy Evleri

45 - Ergani Hükümet Konağı

49 - Diyarbakır'da Güneş Enerjisi ve Mimarlıktaki Uygulama Örnekleri

53 - Mimar Olmak İçin Atılan Son Adım...

54 - Yeni Bir Tasarım: Moda Okulu

56 - Bir Proje-Bir Anlatı: Şehircilik Projesi

Odadan Haberler

8 Mart Dünya Kadınlar Günü Kutlandı

TMMOB Diyarbakır İl Koordinasyon Kurulu ile birlikte 8 Mart Dünya Emekçi Kadınlar günü etkinliği kapsamında 5 Mart 2011 tarihinde JMO Diyarbakır Şube Toplantı Salonunda TMMOB'li kadın üyelerinin katılımıyla söyleşi düzenlendi. "TMMOB'de Kadın Örgütülüğü" konulu söyleşiye TMMOB Yürütme Kurulu üyesi Fatma Berna VATAN katıldı. Söyleşinin ana teması mimar, mühendis ve şehir plancısı kadınlarımızın mesleklerini icra ederken karşılaştıkları problemler, işyeri pratikleri, cinsiyetçi iş bölümü ve kadına yönelik şiddet oldu. TMMOB'de kadın üye sayıları ve oda yönetimlerinde görev alan kadın üye sayıları hakkında bilgiler verildi, görüş alışverişinde bulu-

nludu. Söyleşi sonunda kadın mücadelesinin toplumsal mücadeleden bağımsız olmadığı, kadına yönelik her türlü şiddetin ve ayrımcılığın ortadan kaldırılması gerektiği, TMMOB'de kadın örgütlenmesinin önemli olduğu ve şube yönetimlerin de alınacak kararlarda kadının kimliği ve renginin yansıtılması için kadın yöneticilerin yer almasının gerektiği ve bunun önünün açılması için çalışmalar yapılması gerektiğinin önemi vurgulandı. Söyleşi bitiminde kaynaşma ve dayanışma amacıyla düzenlenen yemekte de TMMOB'li mimar, mühendis ve şehir plancısı kadın üye bir araya geldi.

42. Dönem Merkez Danışma Kurulu Muğla'da toplandı

23-24 Şubat 2011 de 42. Dönem Merkez Danışma Kurulu Muğla'da toplandı

Yönetim kurulu olarak genişletilmiş MYK toplantısına katılım sağlandı. MYK toplantısının gündeminde, Nisan ayında yapılacak olan olağanüstü genel kurulda görüşülecek maddeler tartışıldı. Ana gündem haksız rekabet çalışma grubunun raporu oldu.

SGMM Kapsamında Yapı Denetimi Eğitimi verildi.

13 Mart 2011 de SGMM Kapsamında Yapı Denetimi Eğitimi verildi. Eğitim seminerinde İstanbul Büyükşehir Şubeden Mimar Özden Fikret Oğuz tarafından yapı denetiminde mimarların sorumluluk alanları, gelişmeler ve konu ile ilgili ortaya çıkan sorunlar anlatıldı. Seminere farklı kurum ve kuruluşlardan katılım vardı.

Diyarbakır Koruma Amaçlı İmar Planı Tanıtım Toplantısı

11 Mart 2011 de Diyarbakır Koruma Amaçlı İmar Planı Tanıtım toplantısına katılım sağlandı.

Toplantıda Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi ve Sur Belediyesi tarafından yürütülen koruma amaçlı imar planına ait alan çalışması verileri sunuldu. İleride yapılacak olan düzenlemeler için tarihi doku ve sosyal yapıya ait öneriler dinleyiciler tarafından önerildi.

Ekoloji Formu Yapıldı

29-30 Ocak
2011 Ekoloji Formu Yapıldı

Mezopotamya Sosyal Formu tarafından düzenlenen etkinlikte, odamızı temsilen Yrd. Doç. Dr. F. Demet AYKAL, Yrd. Doç. Dr. Kamuran Sami ve Mimar Hayrettin Caymaz sunum yaptılar.

■ Muğla Toplantısı İzlenimleri

Şubat ayı sonunda yönetim kurulu olarak genişletilmiş MYK toplantısına katıldık. MYK toplantısının gündeminde, nisan ayında yapılacak olan olağanüstü genel kurulda görüşülecek maddeler vardı, ancak ana gündem haksız rekabet çalışma grubunun raporu oldu.

Gündemi fazlasıyla işgal eden rapordan olumlu beklentiler olmasına rağmen rapor beklentileri karşılamaktan çok uzak kalmıştı öyle ki, komisyonun yaptığı toplantılar sonucunda aldığı kararlar olağanüstü kurula sunacağı rapor tepkilere sebep oldu

Haksız rekabet çalışma grubunun raporunu maddeler halinde kısaca özetlersek,

1: Mimarlık faaliyetinin sadece

serbest meslek defteri esasına göre icra edilebilmesi veya şirket olarak hizmet verilecek şirket sözleşmesinde sadece ve sadece mimarlık hizmeti olması ve tüm ortakların mimar olması koşulu getiriliyor.

2: İşveren ile yapılacak mimarlık hizmeti sözleşmesinin oda görevlisi huzurunda imzalanması ve noter onaylı olması bunun yanında sözleşmenin damga vergisinin ödenmesi.

3: MUS hizmetinin yeniden tamamlanarak proje hizmeti dışında MUS hizmet bedelinin belirlenmesi.

4: Mimari büro fiziki şartları standardının olması ve bu standarda uymayan bürolara tescil belgesi verilmemesi,

Çalışma grubunun raporuna göre bu maddeler bu şekilde düzenle-

nirse haksız rekabetin önüne geçilecekmiş!

Şube olarak çalışma grubunun raporuna doğru bulmadığımızı, getirilmeye çalışılan maddelerin hiçbir sorunu çözmeyeceği gibi bürokrasiye arttırmaktan ve evrak kalabalığı yaratmaktan başka bir sonuç sağlamayacağını dile getirdik ve aynı tavrımızın olağanüstü genel kurulda değişmeyeceğini bildirdik.

Bizim görüşümüz haksız rekabetle mücadelenin yolu; mimarları evrak kalabalığına, vergi yüküne, bürokrasiye boğmak değil yolsuzlukla, adam kayırma yoluyla maddi çıkarlarla iş dengesini değiştirenlerle adli yollardan mücadele etmek ve kaliteli mimarlığın öneminin tüketiciye kavratılmasını sağlamaktır.

■ Taş'a nakış!

Değil mi ki, taş kafalı ya da taş yürekli olmakla mümkün ancak taşın kıymetini bilmemekle ilintili hâli pür melal...

Taşın kıymetini en çok Amed'liler bilir.

Çünkü yaz ortasında binler yıllık Amida evlerinin bazalt taşlı avlularının gözenekli dişi taşlarını çiçek sular gibi sularlar. Bilirler ki taş, su ile buluşanda, gözeneklere nüfuz edende tatlı bir serinlik ve rahavet verir bazalt avlunun sakinlerine...

Hep paylaşılır ya!

Edward Said'in bu yakada durup öte yakaya simgesel de olsa taş atışı.

Baştan söyleyeyim bu anlaşılır bir haldir, enternasyonalizm adına.

Ya Kürt çocuklarının taş atışı!

Hiç yadırgamadım attıkları taşları bilir misiniz?

Bir gün ihtiyaç duyarlarsa eğer benim başımı yarsa da o taşlar...

Can Yücel'vari bir edayla hep, "aşk olsun size çocuklar" dedim, içten duygularla onları anlayarak.

Tekçi cumhuriyetin, daha ergenlik çağındayken ailelerinden başlayarak tanışık oldukları zulmüne inattı tek savunmaları, taşları...

Mimarlar Odasının Diyarbakır ve Ankara şubelerinin ortaklığında 2 Nisan Cumartesi günü tanıdım yüzbeyüz Amedli ve Cizîra Botanlı 30 çocuğu. Birkaç kez Çocuklar İçin Adalet Çağrıcılarının haberi üzerine Diyarbakır'daki duruşmalarına Adliyeye de gitmişim, onlara destek için.

Bu kez farklıydı. Edebiyat Atölyesi için bir hafta sonu iki saatliğine beraberdik çocuklarla. Çok içtendiler. Sanki onca zulmü "taş atılar" diye gencecik yaşlarında onlar yaşamamış olgunluktaydılar. Sohbet esnasında muhabbetin bir yerinde 15 dakikalık zaman dilimi içinde

öylesine samimi edebi metinler paylaştılar ki! Şaşkınlığımın tanığı mimarlardır...

Kimisi tek satır yazdı, roman olur...

Kimisi ise sayfalarca yazdı filmi çekilir cinsten...

En berrak ve temiz su, taştan suyulundan mecrasını bulan sudur, bilirim.

Süzülür de akar ve gelir.

Taş oluktan avuç içine akan su, insan tekini ferahlatır.

Ol sebepten neden taş attığınızı biliyorum çocuklar,

Neden edebiyat yaptığınızı / yapmak istediğinizi bildiğim gibi...

İlk taşı atan, edebiyatının da dibacesini yazsın diye yazdım bu satırları size, taş çocuklarına...

**6. Nisan. 2011-04-06 Amed...
Şeyhmus Diken**

■ TMMOB MİMARLAR ODASI ŞUBELERİNE (GENEL DAĞITIM)

Konu: Aidat borçlarının yapılandırılması hakkında.

25.02.2011 tarih ve 27857 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan 6111 sayılı "Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması ile Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ve Diğer Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun" un 17. maddesinin onbirinci fıkrası;

"(11) a) Bu Kanunun yayımlandığı tarihe kadar ödenmesi gerektiği halde ödenmemiş olan; 18.5.2004 tarihli ve 5174 sayılı Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği ile Odalar ve Borsalar Kanunu hükümlerine göre üyelerin oda ve borsalara, oda ve borsaların da Türkiye Odalar ve Borsalar Birliğine olan aidat borçları asıllarının tamamını; 7.6.2005 tarihli ve 5362 sayılı Esnaf ve Sanatkarlar Meslek Kuruluşları Kanunu hükümlerine göre esnaf ve sanatkarların üyesi oldukları odalara aidat borçları ile odaların birlik ve üyesi oldukları federasyonlara, birlik ve federasyonların konfederasyona olan katılma payı borçlarının asıllarının tamamını; 19.3.1969 tarihli ve 1136 sayılı Avukatlık Kanunu hükümlerine göre avukatların ve stajyer avukatların baro kesenekleri ile staj kredisi borçlarının asıllarının tamamını; 1.6.1989 tarihli ve 3568 sayılı Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu hükümlerine göre meslek mensuplarının üyesi oldukları odalara olan aidat borçları ile odaların Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliğine olan birlik payı borçlarının asıllarının tamamını; 18.6.2009 tarihli ve 5910 sayılı Türkiye İhracatçılar Meclisi ile İhracatçı Birliklerinin Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun hükümlerine göre ihracatçıların üyesi oldukları ihracatçı birliklerine olan **üyelik aidat borçları asıllarının tamamını**; bu Kanunun yayımlandığı tarihi izleyen aydan başlamak üzere altı ay içinde ödemeleri halinde bu alacaklara uygulanan faiz, gecikme faizi, gecikme zammı gibi fer'i alacakların, alacak asıllarının bu Ka-

nunun yayımlandığı tarihten önce kısmen veya tamamen ödenmiş olması halinde ödenmiş borç asıllarına isabet eden faiz, gecikme faizi, **gecikme zammı gibi fer'i alacakların tahsilinden vazgeçilir**. Baro keseneğinin ve staj kredisi borcunun ödenmemesine bağlı olarak yürütülen levhadan ve sicilden silme işlemleri ile yasal takip işlemleri bu Kanunun yayımlandığı tarihi izleyen aydan itibaren altı ay süreyle durdurulur.

b) Bu fıkranın (a) bendinde belirtilen kuruluşların dışında kalan ve kanunla kurulmuş olan meslek kuruluşları da, gerek üyelerinin odalara gerekse odaların üst kuruluşlara olan aidat veya üst kuruluş payı niteliğindeki alacaklarını bu fıkrada öngörülen şekilde yapılandırabilirler. Bu fıkra hükmünü uygulamaya ilgili meslek kuruluşunun üst kuruluşu yetkili olup, bağlı odalarca üst kuruluşun kararı uygulanır." şeklinde olup,

TMMOB Yönetim Kurulu'nun 8 Nisan 2011 tarih ve 259 nolu kararı ile, "Odalarına aidat borcu bulunan üyelere ödeme kolaylığı sağlayan hükmün uygulanması yönünden, Odaların kendi somut durumlarına uygun olarak Yasanın uygulanıp uygulanmayacağı konusunda karar üretmeleri için yetki verilmesine" karar verilmiştir.

Bu çerçevede, Mimarlar Odası Yönetim Kurulu'nun 14.04.2011 tarih ve 20/ 1 nolu kararı ile, anılan Kanunun bu hükmü uyarınca Mimarlar Odası üyelerinin aidat borçlarının yapılandırılmasına karar verilmiştir.

Buna göre; aidat borcu bulunan üyelerimiz, bağlı buldukları Şubelerden temin edebilecekleri dilekçe örneği ile başvurarak aidat borçlarının yapılandırılmasını talep edebilirler.

Kanun sağladığı bu ödeme kolaylığından faydalanmak isteyen üyelerin **02.09.2011 tarihine kadar**

birikmiş aidat borç asıllarını ödemeleri gerekmektedir.

Aidat borçlarının yapılandırılmasında aşağıda açıklanan hususların dikkate alınması gerekmektedir:

- Üyenin yapılandırma talebi ekte bulunan **dilekçe örneği** ile sağlanacaktır. Dilekçelerin bir örneğinin Genel Merkeze iletilmesi gerekmektedir.
- Yapılandırma talep eden üyenin aidat borcu son yılın aidat miktarı üzerinden değil, ekte bulunan **yıllara göre aidat miktarları tablosundaki** bedellere göre hesaplanarak ödemesi gereken toplam borç aslı üyenin "Aidat Borcu Yapılandırma Dilekçesi" 'nde belirtilecektir.
- Başvuran üyelerin yapılandırma uygulamasından faydalanabilmesi için **borç asıllarının tamamını ödemeleri gerekmektedir**. Kısmi ödeme kabul edilmeyecektir.
- Taksitle ödeme talepleri ancak üyenin bağlı bulunduğu şubede bulunan kredi kartı pos cihazları dahilinde ve 31.12.2011 tarihinde taksitlendirme sona erecek şekilde kabul edilebilir. Bunun dışındaki ödemeler tek seferde nakit veya kredi kartı ile yapılabilir.
- 6111 sayılı Kanun kapsamında olmamakla birlikte, 02.09.2011 tarihine kadar üyelik kaydı başvurusunda bulunanlardan Mimarlar Odası Ana Yönetmeliği'nin 83. Maddesinin "Diploma ya da ruhsatname alarak mesleklerini uygulama hakkını kazananlar, Odaya zorunlu kayıt süresi olan bir ay içinde kaydolmasalar dahi, kayıt için başvurduklarında bir ay içinde kaydolmuş gibi, ödentilerini ve gecikme cezalarını öderler, mesleklerini uygulamadıkları süreler varsa, belgelemek koşuluyla bu süreler için ödenti alınmaz." hükmüne göre alınması gereken geçmiş yıl üyelik ödentilerinin, yine ekli aidat miktarları tablosundaki asıl aidat bedelleri alınmak kaydıyla gecikme zamları tahsil edilmeyecektir.

Uygulama 25 Nisan 2011 günü başlatılacaktır. Bu doğrultuda MOP 'ta gerekli düzenlemeler yapılmaktadır. Üyelerimize duyurulması için Resmi Gazete ile Hürriyet Gazetesi Türkiye baskısında 22 Nisan 2011 günü yayımlanacak şekilde ilan verilecektir. Bu hususun Şubelerce de üyelere duyurulmasının sağlanması gerekmektedir.

Bilgilerinize sunar, çalışmalarınızda başarılar dileriz.

Saygılarımla,

Necip MUTLU

Genel Sekreter

Ekler:

- 1- Başvuru dilekçesi örneği
- 2- Aidat aslı bedellerini gösteren tablo

YIL	AİDAT BEDELİ ASILLARI (TL)	AİDAT BEDELİ (TL)
1993	0,24	144,00
1994	0,60	144,00
1995	1,20	144,00
1996	2,40	144,00
1997	3,00	144,00
1998	4,80	144,00
1999	9,60	144,00
2000	18,00	144,00
2001	30,00	144,00
2002	48,00	144,00
2003	72,00	144,00
2004	78,00	144,00
2005	84,00	144,00
2006	96,00	144,00
2007	114,00	144,00
2008	120,00	144,00
2009	132,00	144,00
2010	132,00	144,00
TOPLAM	945,84	2.592,00

■ TMMOB MİMARLAR ODASI ŞUBELERİNE (GENEL DAĞITIM)

Konu: Üye kaza sigortası 2010 yılı raporu hakkında.

Bütçe Komisyonu toplantısı kararları çerçevesinde, Merkez Yönetim Kurulu 16 Aralık 2010 tarihinde Hatay'da yapılan 42/15 toplantısı 3-o no.lu kararında "2006 yılında uygulamaya giren ve 2010 yılında da son yıl aidatını ödeyen üyeleri kapsayan, üye ferdi kaza sigortası uygulamasının 2011 yılında da poliçe değerlerinin gözden geçirilerek devam ettirilmesine, sigorta poliçesi kapsamı ve kuralları ile ilgili bilgilerin ve 2010 yıl sonu itibarıyla aktif – pasif mali değerlerinin örgüte bilgi olarak aktarılmasına, poliçe mali değerinin üye aidatının üzerinde olduğunun bilinci ile aidat tahsili ile ilgili olarak Oda Genel Merkezi ve birimlerinin bu konuda üyeleri bilgilendirmesine;" denmektedir.

Bütçe Komisyonu toplantısı sonrasında yapılan çalışmalar neticesinde Merkez Yönetim Kurulu 16 Aralık 2010 tarihinde Hatay'da yapılan 42/15 toplantısı 4 no.lu kararı almıştır. Kararda "2011 yılında da 2011 yılı aidatını ödeyen üyelere kaza sigortası yaptırılmasına, sigorta bedellerinin Mimarlar Odası Genel Merkezi tarafından ödenmesine, Sigorta işleminin bu yıl da Mimarlık Vakfı tarafından yapılmasına, sigorta bedeli olarak 6 TL/ kişi olarak ödeme yapılmasına, sigorta limitlerinin ölüm/sürekli sakatlık halinde 50.000- TL, kaza halinde kaza başına 5.000- TL olarak ödenmesine;" denmektedir.

2010 yılında sigorta firmasına yapılan ödemelere ilişkin şubelere ve aylara ve göre sigortalanan üye sayıları ve tutarları ile; sigorta firmasının poliçeler kapsamında kaza geçiren üyelerimize ve vefat eden üyelerimiz varislerine yapmış olduğu liste ekli tablo-

larda bulunmaktadır. Tablodan da anlaşılacağı üzere 2010 yılında toplam olarak sigorta firmasına 17.386 üye için 86.930,00 TL ödenmiş olacaktır.

2010 yılında 8 tedavi masrafı ve 4 vefat olmak üzere 12 üyemize ve varislerine 132.106,00 TL ödeme yapılmıştır. Ayrıca dosya işlemleri yürütülen ve sonucu alınamamış 2 dosya daha mevcuttur. Bu muallak durumda bulunan dosyalar, 2 tedavi masrafını içermekte olup ödenmesi beklenen tutar 6.000,00 TL'dir. Bu ödemeler de gerçekleştiğinde sigorta firmasından alınan toplam "hasar" 138.106,00 TL 'ye ulaşmış olacaktır.

Şubelerimizin aidatını ödeyen üyelerimize ferdi kaza sigortası poliçelerini verirken ekte bulunan ferdi kaza sigortası hasar yönergesinden de bir nüsha vermeleri gerekmektedir.

Bilgilerinize sunar, çalışmalarınızda başarılar dileriz.

Saygılarımızla.

Necip MUTLU
Genel Sekreter

Ek: 1. Şubelere ve aylara göre üye ferdi kaza sigortası tablosu

2. Üye ve varisleri poliçeleri karşılığında alınan tutarlar tablosu

3. Ferdi kaza sigortası hasar yönergesi

Dağıtım: Denetleme Kurulu üyeleri

AİDAT BORCU YAPILANDIRMA BAŞVURU DİLEKÇESİ

Adı Soyadı :
T.C. Kimlik No :
Oda Sicil No :
İş Yeri Adresi :

Telefon No (İş) :
Faks No :

İkametgah Adresi :
Telefon No (Ev) :
GSM No :
E-Posta Adresi :

25.02.2011 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan 6111 sayılı "Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması ile Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ve Diğer Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun"un 17. maddesinin onbirinci fıkrasının (b) bendi kapsamında; aşağıda belirtilen aidat borç aslını ödemek suretiyle borcumun yapılandırılmasını talep ederim.

AİDAT BORÇ ASILLARI

.....Yılları

TOPLAM :.....-TL

Yukarıdaki bilgilerimin doğru olduğunu, durumumdaki değişiklikleri yasal süreleri içinde Odaya bildireceğimi kabul ve taahhüt ederim.

İmza
...../...../2011

Evrak Kayıt		Kayıt Alan
Tarih		Adı ve Soyadı:
Sayı		İmza:
		Tarih:...../...../.....

Yapı Üretim Sürecinde Görev Alan Mimar ve Mühendislerin Görev ve Sorumlulukları İle Yaşanan Aksaklıklar

Vedat AĞCA
13633

YAPI DENETİMİNİN SÜRECİ

Ülkemizde 1930 yılında yürürlüğe giren “Belediye Kanunu” ve “Umumi Hıfzısıhha Kanunu”ndan başlamak kaydıyla çıkartılan tüm yasalar sağlıklı, güvenli ve afetlere dayanıklı yaşam çevreleri oluşturmak amacını taşımıştır. Ayrıca yerleşme ve yapı denetimi konusunda çözüm arayışları 3., 4., 6. ve 7 nci beş yıllık kalkınma planlarında yer almıştır. 1985 yılında da fiziksel planlama faaliyetinin merkezi yönetiminin vesayeti altında

gelişemeyeceği anlayışıyla imar planlama yetkisini tamamen Belediyelere bırakan 3194 sayılı İmar Ka-

nunu yürürlüğe girmiştir. Yeryüzünün en aktif deprem kuşaklarından birisinin içerisinde bulunan **toprakların %96 sı farklı oranlarda deprem tehlikesine sahip olan ve nüfusunun % 98 i bu bölgelerde yaşayan ülkemizde**, uzun yıllardır yürürlükte olan imar ve afetler mevzuatındaki çeşitli hükümlere rağmen uygulamada etkili bir yapı denetiminin sağlanmadığı açık bir gerçektir. Ülkemizde

son 20 yıl içerisinde meydana gelen depremlerden sonra bu durumun olumsuz sonuçları açıklıkla görülmüş olmasına karşın, yapı denetimi konusunda olumlu bir gelişme sağlanamamış aksine hızlı nüfus artışı ve göçler, denetimsiz şehirleşme ve sanayileşme, yoğun kaçak yapılaşma Ülkemizdeki deprem ve diğer afet risklerini her geçen gün daha da arttırmıştır

Yerleşme ve yapılaşmaları düzenleyen 3194 sayılı İmar Kanununda; yapı denetiminin birinci unsuru proje denetimi, **yerel yönetimlere (Belediye ve Valilikler)**, ikinci unsur olan yapı denetimi ise **fenni mesul (Teknik Uygulama Sorumlusu)** olarak isimlendirilen ve serbest çalışan mimar ve mühendislere bırakılmıştır. 3194 sayılı İmar Kanunu ve ilgili yönetmelik hükümleri ile getirilen denetim faaliyetlerinin, uygulamada hemen hemen hiç yürütülmediği; bu Kanunda öngörülen hükümlerin etkisiz ve yetersiz olduğu tespit edilmiştir. 17 Ağustos ve 12 Kasım 1999 tarihlerinde yaşanan depremler sonrasında meydana gelen can ve mal kayıpları, denetimsiz yerleşme ve yapılaşmaların yol açabilecekleri zararları, bütün açıklığı ve ağır bir fatura ile gözler önüne sermiştir. 19.000'e yakın vatandaşımızı kaybettiğimiz, binlerce vatandaşımızın yaralandığı ve yaklaşık 500.000 konutun çeşitli oranlarda hasar gördüğü 17 Ağustos ve 12 Kasım depremlerinden sonra imar ve afetler mevzuatının öngördüğü yapı denetim sisteminin değiştirilmesi toplumsal bir talep haline gelmiştir.

Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, bu depremlerin hemen akabinde harekete geçerek muhtemel afetlerde can ve mal güvenliğini sağlamak, kaynak israfına neden olan plansız, kalitesiz yapılaşmayı önlemek, gelişmiş ülkelerin norm ve standartlarını yakalamak, denetimsiz ve diğer sebeplerden ötürü zarara uğrayan üçüncü şahısların haklarını korumak, yapı üretiminde kusur, ihmal ve yetersizliği tespit edilen yapı sorumlularına karşı gerekli tedbirleri almak maksadıyla bir dizi önlemler ortaya koymuştur.

Bunları ana başlıklarıyla özetleyecek olursak;

Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, çeşitli gerekçelerle yıllardır üzerinde çalışılmış olan yapı denetimi yasa taslaklarını birleştirmiş ve **595 sayılı Yapı Denetimi Hakkında Kanun Hükmünde Kararnameyi** hazırlayarak 10 Nisan 2000 tarihinde Resmi Gazetede yayımlatmıştır. K.H.K.'nin Anayasa Mahkemesi Başkanlığınca yürütülmesinin durdurulması ve iptalinden sonra, oluşan denetim boşluğunu doldurmak üzere Bakanlıkça hazırlanan **4708 sayılı Yapı Denetimi Hakkında Kanun** da 13.07.2001 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanarak otuz gün sonra yürürlüğe girmiştir. Ancak bu kanun sadece 19 ili kapsamakta ve Pilot çalışma olarak sistemi oluşturmuştur.

Yine aynı Kanun'da yapılan bir değişiklikle Kapsam Tüm illeri kapsayacak şekilde genişletilmiştir.

Bu değişiklik 01.01.2011 tari-

hinden itibaren yürürlüğe girmiş. Bakanlıkça her ilde Kurulacak yapı denetim kuruluşu sayısı sabitlenmiş. Bu sayılara göre yapı denetim Kuruluşu başvuruları değerlendirilerek Kura ile Yapı denetim kuruluşları belirlenmiştir.

Şimdi 4708 sayılı Yapı denetimi Hakkında kanun kapsamı dahilinde yeni bir süreç başlamıştır. Bu süreçte yer alan tarafların uygulamalar sırasında bazı aksamalarla karşılaşacağı yada alışılmış bazı alışkanlıkların terkedilmesinin zorlukları ortaya çıkacaktır. Bu nedenle Mimarlar Odası Genel Merkezi bünyesindeki SMGM (Sürekli Mesleki Gelişim Merkezi) aracılığı ile meslektaşlarımıza yasa ve buna bağlı olarak çıkartılan yönetmeliklerle eğitimler verilmiş. Üyelerimiz sınava tabii tutularak sertifika almaları sağlanmıştır. Şimdilerde ise Uygulamalarda oluşabilecek aksaklıkların önlenmesi amacıyla bölgelerde Eğitim seminerleri verilmeye başlanmıştır. Aynı

eğitim süreçleri diğer meslek Odalarında da gerçekleştirilmektedir.

Mimarlar Odası Diyarbakır Şubesi'nce düzenlenen eğitim 23-24 Ekim 2010 tarihlerinde düzenlenmiş 51 üyemiz eğitimlere katılarak sertifika almaya hak kazanmıştır.

Yine 12.02.2011 tarihinde Diyarbakır şube ve Cizre Belediye Başkanlığı

katkıları ile bir eğitim semineri düzenlenmiş. Bu seminere de civar il ve ilçe belediye de görevli Mimar ve mühendislerle diğer meslek disiplinleri de dahil olmak üzere yaklaşık 120 kişi katılım sağlamıştır.

Yapı üretim sürecinde birçok sorun yaşanmaktadır. Yapının oluşmasında proje sürecinden başlaya-

rak Yapı Kullanım İzni alınıp iskan edilebilir konuma gelmesine kadar ilgili birçok taraf bulunmaktadır. Bu tarafların mevcut mevzuatta görev ve sorumlulukları tanımlanmıştır. Ancak birden fazla yasada yer alan bu sorumluluklar zaman zaman birbirleriyle çelişmekte karşılaşılan sorunlar bulunduğu zaman ortaya sorumluluğunu kimsenin almadığı bir ortam oluşmaktadır. Ülkemizde yaşanan depremler sonucu oluşturulmaya çalışılan yeni sistem de bu karmaşa ortamının getirdiği sonuçları çok ağır bir bedelle ödediğimizi ve bir öz eleştiri yapmak gerektiğini belirtmek gerekir. Bu öz eleştiri Meslek mensubu tüm bireylerden başlayarak , Meslek odaları, Yerel Yönetimler, Yapı Müteahhitleri, Şantiye şefleri, Proje müellifler, İlgili idarelerin konrollük teşkilatında çalışan tüm mühendisler ve mimarları da kapsmalıdır. Bugün gelinen durum daha önce yaşananların bir tekrarı konumuna gelecektir. Eğer şimdiden gerekli önlemler alınmaz , taraflar sorumluluklarını yerine getirmez ise şu ana-

kadar yaşananların bir benzeri karşımıza çıkacaktır.

Deprem sonrasında çıkarılan Yapı Denetim Kanunu'nun amaç maddesinde yer alan can ve mal güvenliğini teminen, imar planına, fen sanat ve sağlık kurallarına, standartlara uygun kaliteli yapılması için proje ve yapı denetimini sağlamak için Kanunun uygulaması sırasında ilgili tarafların,

Bakanlık, İlgili İdare, Yapı sahibi, Yapı Müteahhidi, Proje Müellifi, Yapı Denetim Kuruluşu, Denetçi, Mimar ve Mühendis, Laboratuvar sorumluları olduğu göz önünde bulundurularak adı geçen kanun kapsamında amaç maddesine uy-

gun yapı yapılabilmesi, proje ve yapı denetiminin sağlanması ancak. Görev tanımlarının çok iyi yapılması ve tarafların sorumluluklarının tam anlamıyla belirlenmesi ile sağlanabilir.

Şimdiye kadar yapı üretim sürecinde ilgili tarafların belirlenmiş olmasına ve görev ve sorumlulukların tanımlanmış olmasına rağmen yapıların Yapı Kullanma İzni alınıncaya kadar geçirdiği süreçte tanımlanmadığımız bir aksaklık söz konusudur.

Proje müellifleri hazırladıkları projelerin onay aşamasına kadar ve Yapı Ruhsatı alınıncaya kadar gösterdikleri çaba Yapının uygulama aşamasında proje müellifinin bilgisi

dışında gelişmekte ve müellifin öngörmediği bir şekilde bürünmektedir. Projelerin ilgili idare tarafından denetlenmesi ve onaylanması aşamasında Uygulama projelerinin fazlaca ayrıntı içermemesi, proje kalitesinin düşük olması Yapı Müteahhidine keyfi uygulama serbestliği sağlamaktadır. Yapılar ancak Yapı Kullanma izni aşamasına gelince ilgili idare tarafından denetlenebilmekte bu süre zarfında yapılan işlerin düzeltme olanağı kalmamaktadır. Oysa Proje Müelliflerinin **Fikir ve Sanat Eserleri Yasası** kapsamında uygulama aşamasında da yapısını denetler konumda olması gerekmektedir. Bu aşamada Meslek Odasının

meslekdaş yararına Proje Mesleki denetimi yapması hem ilgili İdare yararına hem de Kamu yararına bir durum oluşturmaktadır ki. Birçok Yerel yönetim nedeni bilinmeyen bir şekilde bu denetim hizmetini kabul etmeyerek bu süreçte ki aktörlerin bir kısmını devre dışında bırakmaktadır.

4708 sayılı Yapı Denetim Kanunu kapsamında Bakanlık, İlgili İdare, Yapı Sahibi gibi tarafların görev tanımları oldukça açıktır ve bunların sorumlulukları yada yapacakları işler tanımlıdır. Şöyle ki

Yapı Denetim Kuruluşu tüzel kişiliğinde yer alan ve hisselerin tamamının mimar ve mühendislere ait olduğu ve yalnızca faaliyet konusunu yapı denetim olarak seçtiği belirtilen kişiler sorumluluklarını yerine getirmemekte yada getirememektedir.

Kuruluşta bulunan asgari

1 Denetçi Mimar, 1 Proje Denetçisi İnş.Müh., 3 Yapı Denetçisi İnş. Müh. 2 Denetçi Mak. Müh., 1 Denetçi Elk. Müh. Denetim sorumluluğu üstlenmektedir.

Tanımlarda Proje Denetçisi ile Yapı Denetçisi İnşaat Mühendisleri görevleri gereği iki ayrı katogoride gösterilmiş ve görevleri tanımlanmıştır. Ancak aynı tanımlarda bir kavram kargaşası söz konusudur. Denetçi Mak.Müh. ve Elektrik Mühendisleri hem proje denetimi hem de yapı denetimi yapabilmektedir. Oysa Denetçi Mimarların mimari projenin ve yapının bu projelere uygun yapılıp yapılmadığının denetiminin yaparlar dense de sadece proje denetimi yapar konuma getirilmiştir. Oysa Denetçi mimarların da yapının uygulama aşamasında görevleri ve sorumlulukları bulunmaktadır.

Proje Denetçisi mimarların projeye uygun olup olmadığının denetlenmesi görevi aynı zamanda Fikir ve Sanat Eserleri Yasasını ilgili maddeleri gereği Proje Müellifinin de sorumlulukları arasında yer almaktadır. Bu nedenle de görev tanımlarında bir karmaşa söz konusudur. Sorumluluğun proje müellifinde bulunması Denetçi Mimarın bu hizmetini yapmasının önünde engel teşkil etmektedir.

Denetçi Mimarların önünde sorun olarak tespit edilen başka bir konu da Proje Müelliflerince hazırlanan uygulama projelerinin denetlenmesinde ayrıca ilgili İdare tarafından yapıldığından yaptığı kontrolün ve denetimin sadece bir kaşe vurmaktan ibaret olduğu ortaya çıkmaktadır. Çizim standartları ve yönetmelikler açısından denetlenmeye çalışılan bu projelerin Mesleki Denetim aşamasında ilgili meslek Odalarınca da denetlenebiliyor olması bu denetlemenin Denetçi Mimar tarafından gereği gibi denetlenmesini gereksiz kılmaktadır.

Yapı Müteahhidi çoğunlukla Yapı Denetim Kuruluşunu kendi belirlemede , Mal sahipleri ilgili taraf olmasına rağmen sözleşme aşamasında Yapı Denetim Kuruluşu ile bağlantı kurmakta bunun dışında mali açıdan da herhangi bir sorumluluk üstlenmemektedir. Bu durum Yasanın özüne aykırı bir durumu ortaya çıkartmakta. ,Yapı Müteahhidi tarafından sözleşme yapılması tavsiye edilen Yapı Denetim Kuruluşunun her türlü denetim ve ödemelerle ilgili muhatabın Müteahhit olmasını gündeme getirmektedir. Bu da Yapı Denetim Kuruluşu'nun parasını aldığı kişinin yapmış olduğu hizmetleri

denetleyemez hale getirmektedir.

Bu safhada Laboratuvarların da görev ve sorumlulukları ile ilgili alınan beton numunelerinin gününde alınmadığı, beton dökme aşamasında Yapı Denetim Kuruluşunda görev alan teknik elemanların şantiyede hazır bulunmadığı, numune ile ilgili inisiyatifin tamamen Yapı Müteahhidine bırakıldığı ortamlar yaşanmaktadır. Demir çekme deneylerinin yapılması sırasında şantiyeye gelen demirlerin TS uymadığı haddehane demirlerinin kullanıldığı, kaynağında denetlenmesi gereken bu imalatların şantiyeye gelen kalitesiz malzeme ile yer değiştirilerek çekme deneylerinin bu malzeme ile yapıldığı bilinmektedir. Ayrıca betonarme dışında oluşturulan yapıların (Çelik, ahşap,taş, tuğla vb.) ile Eski Eser Yapılarının onarımı ile ilgili denetimin Yapı Denetim Kuruluşlarınca nasıl denetleneceğine ilişkin ayrıntılı bir açıklama bulunmamaktadır, yönetmeliklerde bu anlamda boşluğun bulunduğu da bir gerçektir.

Yasada belirtilen şekliyle denetleme yapmayan bu kuruluşlar hizmetlerini yerine getirmeden sözleşmede belirtilen ücretleri talep etmekte , bu durum hizmetini yapmadan para alma konumuna geldiği için de Resmi olarak belirtilen rakamlarda tenzilatlar söz konusu olmakta bu paralar Yapı Müteahhidi organizasyonu ile oluştuğu için geri ödeme şeklinde olmaktadır. Bu tenzilatlar günümüzde % 60 ve daha fazla oranlara çıkmıştır . Denetlenemeyen bir ortam söz konusudur. Zaten sistem bunu istemektedir. Yani diğer bir deyişle, Denetlenemeyen proje sürecinin ardından denetlenemeyen yapı süreci, yasayla daha da belirgin

bir hale gelmiş, İyi niyetle çıkartılmış bir yasa da olsa zaman içerisinde işleyen süreç bu ortamı 3194 sayılı İmar Yasasında belirtilen denetleme sürecinden daha da geriye götürmüştür.

Proje bürosu, Yapı Denetim Kuruluşu, Yapı Müteahhidi üçgeninde oluşan bu olumsuz durum projelerin teminini promosyon haline getirmiş. Niteliksiz ve kaliteden oldukça yoksun projeler elde edilmeye başlanmış bunu takip eden uygulama süreci de denetlenemez konuma gelmiştir.

Mevcut Yasalardaki noksanlıkların birisi de Yapı Müteahhidi tanımının olmayışdır. Yapı Müteahhitlerinin Dernek dışında bağlı bulunduğu bir örgütlenme yoktur dolayısıyla bu meslek grubunun sicillerinin tutulduğu yada denetlendiği bir ortam oluşturulamamıştır. Bu ortam bu işleri sermayesi olan herkesin yapabileceği bir konuma getirmiştir. Şu anda yürürlükte bulunan mevzuat gereği bu sorumluluk Müteahhit adına hareket eden şantiye şefine verilmiştir. Ancak Şantiye şefleri de yeterli ücret alamayışları nedeniyle bu hizmetlerini kağıt üzerinde gösterir durumdadırlar. Bu alanın yeteri kadar boş bırakılması yine Yapı Müteahhidine bir keyfiyet sağlamaktadır. Bakanlık çay Yapı Müteahhitleri ile ilgili bir yasa çalışmasının yapıldığı bilinmektedir. Yeni çıkan bir yasayla 2012 yılından itibaren yürürlüğe girecek bir yönetmelik hazırlanmıştır.

Yapının uygulama aşamasında belirli periyotlarda denetleme hizmetlerinin yapıldığını göz önünde bulundurursak ,Yapı Denetim bedellerinin bu aşamalara göre de İlgili İdareye özellikle Yapı Ruhsatı aşı-

masında ilk dilimin yatırıldığı diğer dilimlerin Yapı Müteahhidin ce Yapı İskan aşamasında talep edildiğinden diğer dilimlerin yatırılmadığını gözlemlemekteyiz. Bu durumda yapıları birçoğu bitmiş olmasına rağmen aslında sözleşme gereği Mal Sahibi tarafından yatırılması gereken ancak Yapı müteahhidine devredilmiş bir sisteme dönüşen bu durum yapıların bitme aşamasına gelip Yapı Kullanma izni almadan iskan durumuna getirilmesine yol açmaktadır. İlgili idareler yasada aksine bir hüküm olmasına rağmen İskan için doğal gaz elektrik ve su aboneliği gibi hizmetleri de yerine getirdiklerinden yapılar Yapı Kullanım izni olmadan İskan edilir durumdadır. Bunların iskana dönüşmeyişlerinin bir nedeni de Yapı Müteahhitlerinin Vergi ve SSK borçlarını ödemeyişleri bu durumda mağdur olanların bu sorunları çözmeye çalışmalarıdır. Birçok Yapı ve Kooperatif yapıları Yapı Kullanma izni olmadan iskan edilir durumdadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Tüm yukarıda belirtilen olumsuzlukların en geniş kapsamda değerlendirilerek, Yapı sürecinde yer alan tüm tarafların, görev yetki ve sorumluluklarının belirlenmesi, bu çalışmaların yapılırken, Bakanlık, İlgili İdareler, Meslek Odaları ve uzmanların görüşlerinin alınarak görev alanlarının belirtilmesi,

Proje müelliflerinin yapı uygulama aşamasında da projesini denetler konuma getirilmesi ile ilgili bir yönetmelik çalışmasının yapılması .İlgili Meslek Odalarının yürürlükteki yönetmelikleri bu işlere cevap vermemektedir. Bu çalışmaların Genel

mevzuatta yer almasının sağlanması,

Yapıların her aşamada tüm aktörler tarafından görev ve sorumluluk tanımları çerçevesinde denetlenmesinin sağlanması,

Yapı Müteahhidi ile ilgili bir düzenlemenin bir an önce yürürlüğe konması , Her Sermaye sahibi birinin bu işi yapabiliyor olmasının önüne geçilmesi ,Yeterli teknik personel ve donanım sahibi kişilerin bu işeri yapabiliyor olması,

Denetçi mimarların sadece Yasada yer almış olmak için bulunması durumuna son verecek bir çalışmanın oluşturulması, ayrıca uygulama aşamasında da görev alacak bir görev tanımlaması yapılması,

Denetçi mimarların gerek proje inceleme aşamasında, gerekse şantiye de yapması gerekli görevleri tanımsızlıktan doğan karmaşa nedeniyle başkaları da yapabiliyorsa Yasa da belirtildiği şekliyle bulunmanın yeniden tartışıldığı bir çalışma yapılması,

Görevlerin ve sorumlulukların tariflendiği diğer Yasal mevzuatla olan çelişkilerin ortaya çıkarılması ve bunların bu görevleri yapacak üyelerimize anlatılması,

Tüm Meslek Odaları ile iletişime geçilerek Yasal süreçte meydana gelen olumluluk/olumsuzlukların ortaya konarak Yasa değişikliği yada Yönetmeliklerde yapılacak değişikliklere altlık olacak çalışmaların yapılması önerilmektedir.

Diyarbakır Karacadağ Bazaltının Diyarbakır Geleneksel Mimarisinde Kullanım Alanları ve Sürdürülebilirliği

Öğr. Gör. Nursen IŞIK

Doğal taşlar, insanoğlunun, yaşama alanlarını oluşturmaya başladığı dönemlerde inşa etmiş olduğu mekânlar ve yapılarda en önemli yapı malzemesi olmuştur.

Diyarbakır Karacadağ Bazaltı dayanıklılığı, yaratmış olduğu es-

tetiği ile birçok yapı malzemesine göre üstün özelliklere sahiptir. Bu özelliklere sahip olan bazaltın günümüz teknoloji olanaklarından da yararlanarak kullanım alanlarının yaygınlaştığı görülmüştür.

1.KARACADAĞ BAZALTININ COĞRAFİ KONUMU VE TOPOĞRAFYASI

1.1 Bölgenin Konumu

Diyarbakır ilinde ilk yerleşim alanları surların çevrili olduğu bölgede

yer almış, daha sonraları şehrin gelişmesiyle sur dışına çıkmıştır. Bundan dolayıdır ki, hemen hemen bütün tarihi yapılar sur

içi denilen bölge içinde kalmıştır. Genellikle kalkan balığına benzeten sur içi bölgesinde, kuzeydoğu yönünde iç kale yer almaktadır.

2. KARACADAĞ BAZALTININ DİYARBAKIR GELENEKSEL MİMARİSİNDE KULLANIM ALANLARI

2.1. Bazaltın Diyarbakır Geleneksel Mimarisinde Kullanımı

Diyarbakır geleneksel mimarisinde boşluklu yerli halk tarafından “dişi taş” olarak adlandırılan, bu taşın diğer taşa oranla daha hafif olması ve boşluklarından dolayı

buharlaşmayı arttırma özelliğine sahip olması, döşeme ve duvarlarda kullanımını arttırarak, mekânların sıcaklardan korunmasını sağlamıştır. Boşluksuz olan ve “erkek taş” olarak adlandırılan bazaltın da, dayanıklı olması nedeniyle yapılarda taşıyıcı olarak kullanılmaktadır.

2.2.1. Bazaltın Sivil Mimaride Kullanımı

Yöresel bir malzeme olan bazalt, Sur içi Bölgesinde, Diyarbakır Evleri başta olmak üzere birçok yapıda ana yapı malzemesi olarak kullanılmıştır.

Fotoğraf 1. Diyarbakır Evlerinde Bazaltın Kullanımı

Bu evlerdeki odaların duvarları, çoğunlukla bazalt taşlarla örülmüş olup, kapı ve pencere üstlerinde bazalt- kalker birlikte kullanılmıştır. Duvarların ön yüzü ince yonu örgülüdür. Arka yüzü buna bağlı olarak sıralı moloz dizilerek ve araları harçla, kırma taşlarla boşluk bırakılmayacak şekilde doldurulmuştur. Duvarlar taşıyıcı ve bölücü olarak ikiye ayrılmaktadır. Odaların avluya ve arkaya bakan duvarları taşıyıcı olup, ahşap tavan kirişlemelere oturtulur. Taşıyıcı olmayan, bölücü ara duvarları genellikle

oda, sofa-oda ve eyvan arasında kullanılmaktadır. Diyarbakır Evlerinde avlu, eyvanın devamı ve tamamlayıcı unsurudur. Avluda zemin genellikle gözenekli bazaltla döşenmiş olup, avluda süs öğesi olarak bazalttan yapılmış havuzlar bulunmaktadır

2.2.1.2. Bazaltın Hanlar ve Çarşılarda Kullanımı

Diyarbakır Anadolu Selçuklu devrinde gelişen düzenli yollar ve sağladıkları seyahat imkanı

ile geçmişten günümüze önemli bir ticaret merkezi olmuştur. Bu nedenle ticaretin böylesine hareketlendirdiği ilimizde, bazaltın kullanıldığı konaklama yerleri olan birçok han ve çarşılar inşaa edilmiştir. Diyarbakır'daki hanlara Hüsrev Paşa Hanı (Deliller Hanı) Çifte Han, Hasan Paşa Hanı ile son yıllarda restore edilmiş ve kullanımda olan Sülüklü Han ile çarşılarla ise, Tarihi Kuyumcular Çarşısı örnek olarak verilebilir.

Hasan Paşa Hanı

Deliller Hanı

Sülüklü Han

Fotoğraf 2. Bazaltın Diyarbakır Hanlarında Kullanımı

2.2.2. Bazaltın Dini Mimari- de Kullanımı

Diyarbakır, medeniyete beşiklik etmiş çok özel konumdadır. Tarihi içinde, önemli yerleri olan bu medeniyetler, buldukları

dönemlerde birçok tarihi eser yaptırmışlardır. Bu eserler arasında dini mimari yapılar olan, camii ve kiliseler önemli yer tutmaktadır. Camiler; Diyarbakır'da birçok cami değişik dönemlerde yapılmıştır. Camiler büyüklükleri ve

konumları arasında farklılık göstermekte olup, genellikle Diyarbakır Sur İçi mevkiinde bulunmaktadır. Diyarbakır camilerinin tamamına yakın kısmında yapı malzemesi olarak bazalt ve bazalt- kalker, dönüşümlü olarak kullanılmıştır.

Behram Paşa Camii

Dört Ayaklı Minare

Parlı Safa Camii

Fotoğraf 3. *Bazaltın Camilerde Kullanım Örnekleri*

Kiliseler; Diyarbakır'ın Hıristiyan egemenliği sırasında birçok kilise yaptırılmış olup, günümüze sadece birkaç tanesi ulaşabilmiş-

tir. Bunlardan günümüze kadar, gelenlerden bir kaç Meryem Ana Kilisesi, Mor Yakup Kilisesi ve Katolik Kilisesi örnek olarak

verilebilir. Bu yapılarda malzeme olarak, bazalt ve bazalt-kalker dönüşümlü olarak kullanılmıştır.

Meryem Ana Kilisesi

St George Kilisesi (İç Kale)

Surp Gragos Kilisesi (Restorasyonda)

Fotoğraf 4. *Bazaltın Kiliselerde Kullanım Örnekleri*

2.2.3. Bazaltın Askeri Mimari Kullanımı

Diyarbakır'ın tarihi dokusunu içinde barındıran Sur İçi Bölgesi, ne zaman yapıldığı bilinmeyen

ve genel görünümüyle bir kalkan balığını anımsatan bazalt taşından yapılmış surlarla çevrilmiştir. Savunma amaçlı yaptırılan bu surlar dayanıklılığı, tarihi dokusu ve en uzun kent suru olması bakımından

dünyada Çin Seddi'nden sonra ikinci sırada gelmektedir. Diyarbakır Surları, esas olarak iç ve dış kaleden oluşur.

Fotoğraf 5. *Diyarbakır Surları Genel Görünümü*

Fotoğraf 6. İç Kalenin Şematik Gösterimi , Helikopter Görüntüsü ve Girişi

2009-2010 tarihinde yapılan restorasyon sonrası her dönemde yönetim merkezi olan İç kale kültür ve inanç turizmine açılacak şekilde projelendirilmiştir. İç Kale'deki eski bir han olan cezaevi

binası kongre merkezi, Saint George Kilisesi Sanat Galerisi, altı tarihi bina Arkeoloji Müzesi ve bahçe açık hava taş eserler binası, eski garnizon komutanlığı binasında müze kafeterya olarak

işlevlendirilmiştir. Kale içinde bulunan Hz.Süleyman Camii gerek inanç gerekse de tarihi açısından önemli bir durak olmuştur.

Fotoğraf 7. Kale İçinde Bulunan Hz Süleyman Camii

2.3. Geleneksel Yapılarda Bazaltın Taşıyıcı Sistem Olarak Kullanımı

2.3.1. Bazaltın Sürekli Taşıyıcılarda Kullanımı

Bazaltın kullanıldığı sürekli taşıyıcılara örnek olarak, döşemeler

duvarlar verilebilir. Döşemeler genellikle eyvan altlarında ve bodrum tavanlarında sal taşları kullanılmış olup, bu sal taşları sürekli taşıyıcı görevini sürdürmektedir. Çatı döşemesi, iç kısmı ahşap kirişlerle geçilmiş olup silme taşlarla desteklenerek toprak malzeme ya da kerpiçle örtülmüştür. Kemerler

genel olarak bazalt taşından yapılmış olup, bazen yapıya hareket katmak amacıyla bazalt-kalker birlikte dönüşümlü olarak kullanılmıştır. Eyvanlarda görülen kemerler, genellikle basık veya yuvarlak kemer şeklindedir. Sütunlar daha çok yuvarlak olup, alt ve üstleri kare formundadır.

Fotoğraf 8. Bazaltın Nokta Taşıyıcılarda ve Kemerlerde Kullanımı

Diyarbakır Sur içi yapılarında merdivenler daima bir sahanlıkla son bulmaktadır. Bu sahanlıkla odaya ve eyvana ulaşılmaktadır.

Bu sahanlıklara gezemek denilmektedir. Gezemekler yığma olarak taşılmıştır. Duvardan taşırılan bingiler ve sal taşları yarım binili

oturtularak köprü kurulmuştur. Bu bingiler bazalttan olup, ön yüzleri işlemelidir.

Fotoğraf 9. Bazaltın Merdiven Gezemeklerinde Kullanımı

Konsollar sokağa taşan cumbalı odaların altında ya da gezemek

altlarında görülmektedir. Gezemek sal taşlarıyla geçilerek altı yerel

ağızda "Ayı başı" olarak adlandırılan yatay kirişlemelerle geçilmiştir.

Fotoğraf 10. Bazaltın Silme (Ayıbaşı) Kullanımı

2.3.2. Bazaltın Su Ögele- rinde Kullanımı

Diyarbakır Evlerindeki havuzlar yöresel olup, büyük bir kısmı orji-

nallüğünü korumaktadır. Havuzlar az derinlikte olup, kare, dikdörtgen, altı, sekiz köşeli ve yuvarlak şekilli olabilmektedir. Suyun basınçlı olduğu yerlerde havuz içinde

fiskiyeler yer almaktadır. Ancak en yaygın havuz tipleri kadehli havuzlardır. Kısa kenar ortalarına ve 4 (dört) kenar ortasına yerleştirilirler.

Fotoğraf 11. Bazaltın Havuz ve Havuz Kadehlerinde Kullanımı

Su Haznesi; Su haznesine Diyarbakır'da sadece birkaç evde rastlanmıştır. Bu bölmeler depo gibi kullanılan ve musluk yeri bulunan bölmelerdir. Özellikle güneş almayan yerlerde bulunan bölmelerin, merdiven altlarında konum-

landırıldıkları görülmüştür.

Selsebil; Diyarbakır evlerinde en güzel örneklerin sunulduğu öğelerdendir. Evlerin avluya bakan pencerelerin birinde "selsal, selsebil" denilen şelale tertibatı yer almaktadır.

Çörtenler; Yağmur sularını boşaltmak için yapılmış detaylardır. Çörtenlerin ağızları, yağmur sularının yandaki yapıya akmaması için sokağın boyuna doğru çevrilmişlerdir.

Selsebil

Su Haznesi

Çörten

Fotoğraf 12. Bazaltın Su Öğelerinde Kullanımı

Diyarbakır geleneksel konut ve tarihi yapılarının yanında diğer bir su öğesi olarak köprülerde de kullanılmıştır. Diyarbakır'ın Mardin Kapısı yönünde ve kent surlarına 3

km uzaklıkta olan ve kentin içinde kalan Dicle Köprüsü'nün (On Gözlü Köprü) 900 yıldır ayakta durması, bazalt taşının dayanıklılığını ispat eden en eski eserlerdendir.

2010-2011 yıllarında restorasyonu devam eden on gözlü köprü bütün kudretiyle ayakta duran en önemli tarihi köprülerdendir.

Restorasyon Öncesi

Restorasyon Sonrası

Fotoğraf 13. Tarihi On gözlü Köprü

2.3.3. Bazaltın Süslemelerde Kullanımı ve Taş İşçiliği

Diyarbakır'daki geleneksel yapıların temelden çatıya (dam)

kadar olan düşey taşıyıcıları kagir olarak yapılmıştır. Bazaltın ana yapı malzemesi olması nedeniyle, Bazalt taşının siyah ve donuk yüzüne hareket kazandırmak yapıya estetik katmak amacıyla yapılan

tüm işleme ve süslemeler bu taş üzerinde yapılmıştır. Bu işlemler, zaman zaman yapıldıkları dönemlerin tarihi hakkında bilgi veren en büyük kanıt olmuştur.

Fotoğraf 4 .Bazaltın Süslemelerde Kullanımı

Fotoğraf 5 ..Bazalt Taş İşçiliğinin Surlarda Kullanım Örnekleri

3.SONUÇ

Yapı malzemesinin geçmişte kullanımını ve yapıya etkisinin iyi bilinmesi o malzemenin sürdürülebilirliğini ve kullanım yaygınlığını sağlamaktadır. Diyarbakır Karacadağ Bazaltının, basınca dayanıklı olması, bünyesindeki doku, renk ve görüntü zenginliği ve tarihi dokuya uyumu gibi özellikleri ile günümüz yapılarında birçok mal-

zemeye oranla, alternatif malzeme olarak kullanılması gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Yüzlerce yıldır ayakta kalan ve kalmaya devam eden birçok tarihi ve geleneksel yapıda da görüldüğü üzere bazaltın, gerek kullanıcı gerekse de atmosfer koşullarına karşı diğer malzemelere oranla daha az deformasyon göstermesi bu mal-

zemenin dayanıklılığının en önemli göstergesi olmuştur. Ayrıca bazalt gibi, gelenekselliği ve sürdürülebilirliği olan malzemelerin yapılarda kullanımına devam edilmesi, geçmişteki yaşam biçimiyle, günümüz ve gelecekteki yaşam kültürümüz ve kimliğimiz açısından önemli bir katkı sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

1. **SÖZEN, M., (1971)**, "Diyarbakır'da Türk Mimarisi" Diyarbakır Tanıtma ve Turizm derneği Yayını 21 sayı İstanbul. s.2293.
2. **TUNCER, O.C., 1999**, "Diyarbakır Evleri" Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları. s.26.
3. **HALİFOĞLU, M., (2002)** "Tarihten Günümüze Diyarbakır Bazaltının Gelişim Süreci ve Bugünkü Kullanım Alanları" I. Ulusal Yapı Malzemesi Kongresi Bildiri Kitabı. II: Cilt . İstanbul. s.570-575
4. **İŞİK, N., (2003)**, "Diyarbakır Karacadağ Bölgesi Bazaltının Yapısal Özelliklerinin Saptanması ve Diyarbakır Geleneksel ve Çağdaş Mimarisinde Kullanımı Alanlarının Belirlenmesi, Fırat Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi Yapı Eğitimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. Elazığ.

Diyarbakır “hangi” mahle?

Şeymus DİKEN

Eski kentlerin tarihleri ile ilgilenen akademisyenlerin neredeyse tümünün üzerinde “mutabık” kaldıkları bir konudur ki “şehir” deyince akla iki nehir arasındaki Mezopotamya, hatta “Yukarı Mezopotamya” gelir. Milattan önce 7000’li yıllara gidinceye kadar bütün eski kale şehirler incelemeye tabi tutulursa bunların en başında gelen ve hâla 5,5 kilometreyi bulan dört yöne açılan dört kapısı ve 82 burcuyla surların üzerindeki anıtları, motifleri, kabartmaları ve kitabeleriyle özcesi heybetli surlarıyla kadim Amida yani Diyarbakır gelir.

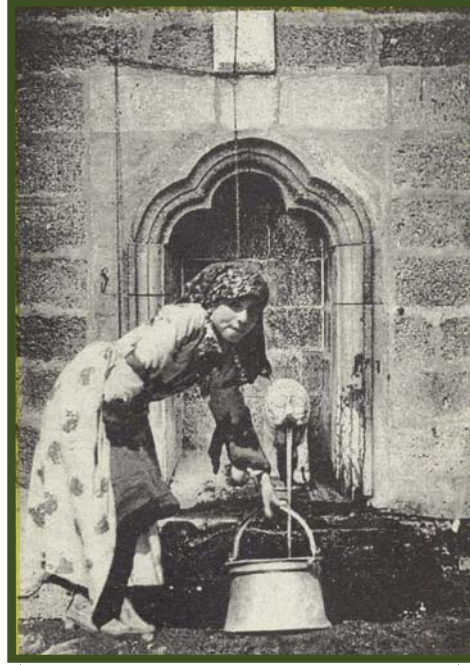
Eski Diyarbakır’i surlar kucaklar. Şimdiki surların kalkan balığı görüntüsündeki şekli bundan 1700 yıl evvelki Roma dönemine kadar uzanır. Eski şehrin şimdiki kalkan balığı görüntüsü oluşmadan evvel; şehri kuzeyden güneye yani Dağkapıdan Mardinkapıya dosdoğru uzanan eski Bağdat, şimdiki Gazi Caddesi üzerinden

bir sur bedeni kesiyormuş. Yani surların Urfa Kapı bölümü ve şimdiki Tursitik Cadde diye tabir edilen batı yakası yokmuş. Ezcümle kalkan balığının sadece yarısı varmış.

4. yüzyılda Nusaybin'den gelen ve Hıristiyanlığı kabul ettikleri için putperestlerce zulme uğrayan büyük bir Süryani topluluk, kadim Amida şehrine yerleşmek isteyince tebaayı uzunca bir süre sur dışında çadırlarda açık alanda bekletip, iki yıllık bir zaman dilimi içinde surların şimdiki ikinci yarısını doğal bazalt plato üzerinde bina edip yeni kent sakinlerini yerleştirmişler.

Zaten hâla şehrin sonradan yapılan o bölümünde Lalebey Mahallesi diye anılan ve içinde halen ibadet edilen Meryemana Süryani Kadim Kilisesinin var olması ve Süryani tebaanın o mahallede anılan eski tarihten bu yana yaşıyor olmaları bu tarihsel ritüele delalet eder. Yine sonradan yapılan batı surları bölümünün ve Urfa Kapısının hemen dışında kentin Hıristiyan tebaası için büyük bir mezarlık düzenlenmesinin ve hâla kentin Hıristiyan mezarlığının anılan yerde olmasının açıklaması da bu nedenledir.

Bu manada Diyarbakır suriçinin kuşbakışı görüntüsünün klasik Roma şehir planı olan kare şekilli ve eski dokuyu ortadan haç şeklinde dörde bölen iki ana caddenin birbirini çapraz olarak kesen tarzda konumlandığını söylemek için sıradan bir eski şehir görüntüsünü anlatan Diyarbakır cep haritasına bakmak yeter de artar bile.

Tarihi kayıtları incelediğimizde görürüz ki; 16. Yüzyılda Diyarbakır Mahallelerinin 33'ü Müslüman, 36'sı Gayr-ı Müslim, 23'ü de iki din-

sel ve etnik topluluğun birlikte yaşadığı mahallelerdir.

Basri Konyar 1936 yılında yayınlanan Dîyârbekir Yıllığı kitabının 3. Cildinde Dîyârbekir Mahallelerini şöyle sıralar: Ulu Camii, Reisoğlu, Safa Camii, Müderrisoğlu, İskender Paşa, Derviş Hüseyin, Hüseyin Efendi, Fatih Paşa, Kılbaş, Hasırlı, Ablak, Çöpiyan, Sülükiye, Hacı Hıdır, Abdal Dede, Rabia, Tacüddin, Muallak, Salos, Kastal, Büyük Kavas, Küçük Kavas, Reşitoğlu Ali, Defterdar, Aziz Camii, Şeyh Matar, Sinoğlu, İzzeddin, Ali Paşa, İbrahim Bey, Yiğit Ahmet, Dabanoğlu, Kaşıkbudak, Hacı Osman, Hoca Ahmed, Çakal, Lalebey, Hacı Büzrük, Kadı Camii, Hüsameddin, Hüsrev Paşa, Memüddin, Alican, Cemal Yılmaz, Molla Bahaddin, Melik Ahmet, Nalçacı, İmadiye, Kara Camii, Göl Camii, Hanzade, Arap Şeyh, Peygamber Camii, Mürteza Paşa, Hacı Abdurrahman, Şerif Çavuş, Velikethuda mahalleleri.

Ki cumhuriyetin ilk yıllarına göre Diyarbakırın mahalle sayısı yukarıda görüldüğü üzere 57'dir. Daha sonra anılan yıllıktan anlıyoruz ki; 1930'lu yıllarda bu mahallelerin üçü dördü bir araya getirilerek ma-

hale sayısını 23'e düşürülmüştür.

Bugünün surluğine baktığımızda 15 mahalle bize görünür. Bunlar Alipaşa, Abdaldede, Cami Kebir, Cami Nebi, Cevat Paşa, Cemal Yılmaz, Dabanoğlu, Fatih Paşa, Hasırlı, İskender Paşa, Lalebey, Melik Ahmet, Savaş, Süleyman Nazif ve Ziya Gökalp mahallelerdir.

Bugün, geçmişte de varolan bu 15 mahalleyi teker teker anlatmak ve paylaşmak yerine, yine kadim şehrin sakinlerinin yaptığı gibi eski şehri dörde ayırıp caddelerin birbirlerini kestiği, belki de birbirinin içine geçiş yaptığı nirengi noktalarından kimi mekânsal boyutları da öne çıkararak anlatmak belki de en doğrusu...

Şehrin cumhuriyetle birlikte batıya ve kuzeye açılan ve daha itibarlı bir konuma dönüşen Dağkapı'sından eski Bağdat Caddesine doğru, şimdilerin Gazi Caddesi üzerinde yürüdüğünüzde, hemen sağınıza denk düşen, Cami Kebir mahallesidir.

Adını, kentin en eski ibadet merkezi olan ve öncesinde de bir katedral (Mar Toma Katedrali) olarak şehir halkına hizmet eden Ulu Camiinden almıştır. Ki, Ulu Cami, katedral olmadan önce de pagan döneminde şimdiki Gazi caddesinin üzerindeki en eski sur bedenlerinin dışında putperestlere ait açık bir ibadethaneymiş. 1778'de şehre gelen gezgin **Carlsten Niebuhr** Ulu Cami'yi yapılar bütünü olarak "**Hıristiyan âleminin merkez kilisesi**" olarak ifade eder. Bir zamanlar İslam'ın dört mezhebinin temsil edildiği bir mekân olan mabedin

şimdilerde İslam'ın iki mezhebi Hanefilerle Şafiilerin cami içinde ayrı mekânlarda ve ayrı hocaların arkasında namaz kıldıkları ve de İslam'ın beşinci Haremi Şerif-i olarak kabul gören bir mekândır. Halep'in Ulu Camii, Şam'ın Emevi Camii, Kudüs'ün Mescid-ül Aksa'sı, Mısır'ın El Ezher Camii ve İstanbul'un Ayasofya'sı ile ancak kıyas kabul edebileceği birçok tarihinin ortak gözlemidir.

İslam ordularının İyaz Bin Ğanem komutası altında beş aylık bir kuşatmadan sonra 639 yılında

kenti ele geçirmesi üzerine eski kentin tam da orta yerine denk düşen katedral camiye dönüştürülmüş.

1400 yıldan bu yana cami olarak hizmet gören mekânın adıyla anılan, Cami Kebir Mahallesi; genellikle şehrin kalburüstü ve kent yönetiminde söz sahibi olan kesimlerinin, bir de zaman zaman

kentte yaşanan siyasal çekişmelerin özellikle son yüz yıl içinde daha çok sistemle “uyumlu” denebilecek bir çaba içinde olan kesimlerinin yerleşke olarak tercih ettikleri mahalleler bileşkesidir: Cami Kebir, Cami Nebi, İskender Paşa ve Melik Ahmet’in bir parçası...

Bu mahallenin en kayda değer sakinlerinin evleri olan Cahit Sıtkı

Tarancı ve Ziya Gökalp gibi şahsiyetlerin evleri, şimdilerde **devlet korumasında ve müzedir**. İki ev de şehrin sivil mimarisini gözlemlenmede nadir örneklerdendir. Cahit’le Ziya teyze çocuklarıdır. Cahit’in aile büyükleri Pirinççizadeler cumhuriyet öncesi dönemde **Kürtlük şiarı** altında örgütlenen kentin münevverlerinin içinde yer aldıkları tarihin kaydettikleridir. Cumhuriyetin ilanından ve tekçi-Türkçü ideolojiye geçildikten sonra Pirinççizadelerin safını Kemalist ve Türkçü cumhuriyetle kader ortaklığına dönüştürmesi bu mahalle tespiti de bir altyapı oluşturmaktadır.

Yine Ziya’nın 1908’de İkinci Meşrutiyetin ilan edilmeden evvel Cami Kebir mahallesindeki eski bazalt Diyarbakir evlerinden birinde “**Kürt mefkûresi**” uğruna çalışmalar yaptığı, “**meşrutiyetten sonra Kürtlük için çalışanlarla yollarının ayrıldığı**” Şeyh Saîd İsyanında “**dar**”a çekilen **Hanî’li Salih Beyin Şark İstiklâl Mahkemeleri Muddeiumumisi Ahmet Süreyya Örguevren’e** ifadesinde anlattıklarıdır.*

Dağkapıdan aşağılara doğru indikçe, Balıkcılarbaşından sonra sağ cenaha düşen ikinci parça, yani şehrin sicilinde “**öte mahalle**” olarak yer eden Lalebey Mahallesi Süryanilerin geçmişte yoğun olarak yaşadıkları mahalledir. Şimdi de kiliseleri, **Meryem Ana Süryani Kadim Kilisesi** mahallenin en görünür mekânıdır. Çok az kalan Süryani topluluğu halen de ibadetlerini aynı mekânlarında sürdürmektedirler. Diyarbakirin dünyaca ünlü ipekli puşilerinin, gümüş telkarilerinin sanat erbapları şehrin

hemşehrileri Süryani sakinleri bu mahallelidir. Mahallenin en namdar Süryanisi ünlü Süryani dilbilimcisi **Naum Faik Palak**'tır.

Naum Faik Palak, 1869 senesi 5 Şubatında Lalebey Mahallesi-ndeki evinde doğup hayatını Süryani diline, kültürüne, kimliğine adayıp kırım ve katliam yıllarında çareyi Amerika Birleşik Devletlerine göçmekte bulup yine bir 5 Şubat günü 1930'da ardında 30 kitap bırakan ve New Jersey'de vefat eden bir kadim şehirlidir. Naum Faik Palak 1900'lerin başında anılan mahallede yine Dîyarbekir Süryanilerinin kurduğu matbaada **Kevkeb Dî Medinho** (İki Nehir Arası) ile **Şifuro** (Borazan) adında Süryanice iki gazete çıkarmıştır. Evi Lalebey Mahallesi Puşici Sokaktadır. Şimdilerde Sur Belde Belediyesi aldığı doğru bir kararla sokağın adını

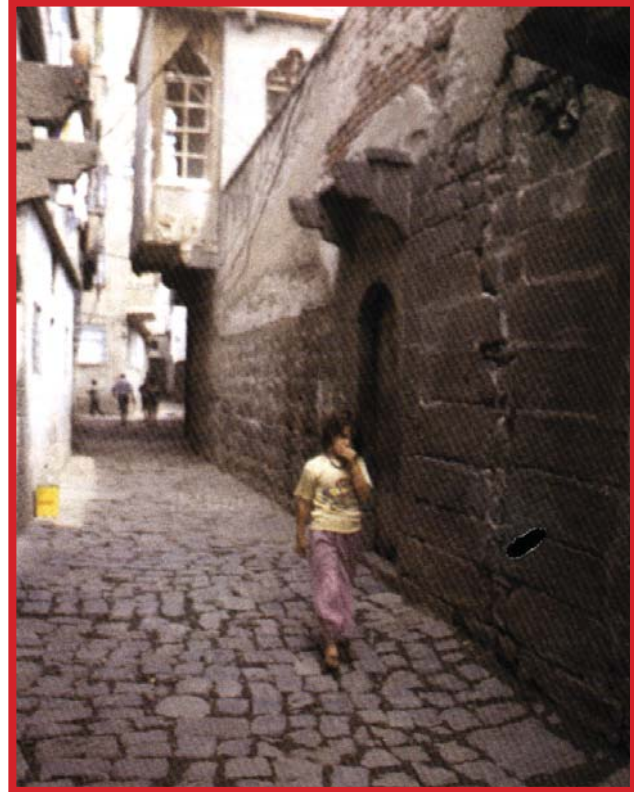
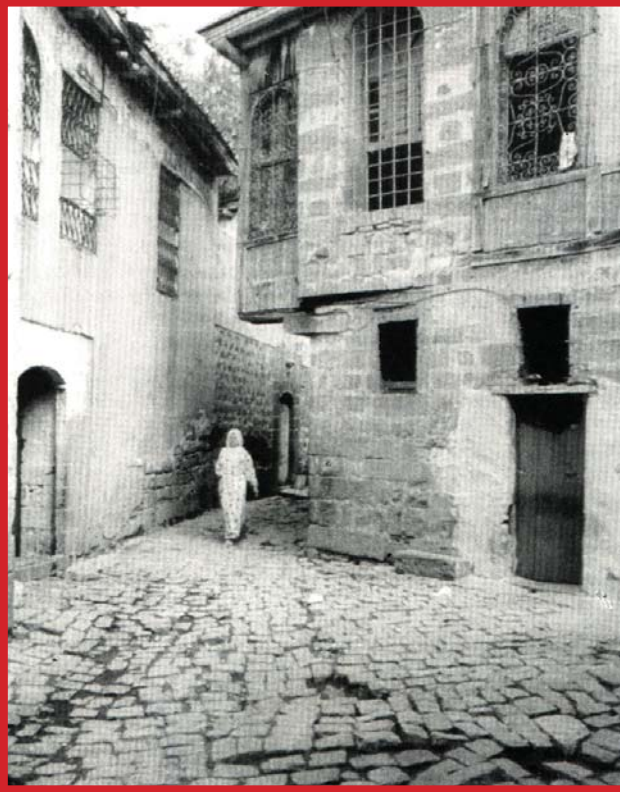
meclis kararıyla **Naum Faik Palak Sokağı** yapmıştır.

Lalebey'in kapı komşu mahallesi Ali Paşa'dır. Şehrin Cami Kebir mahallesiindeki "**sistemle uyumlu**" hemşehrilerinin aksine; "**Cemiloğulları, Zazazadeler**" gibi Kürt "**muhalif**" çizgide yer alan, bu sebeple de 1925 Şeyh Saîd Kıyamından sonra, 1925 ile 1937 yılları arasında Mecburi İskan Politikaları döneminde İskan Kanunlarına dayanarak Cemilpaşa ailesinden evlenen damatlar, hatta çalışanlar da dâhil batının 17 iline ipi koparılmış tespihin taneleri gibi dağıtılıp hayvan katarları ile sürgüne gönderilen bir daha da ancak 1947 yılındaki afla dönebilen büyük bir ailedir "**Mala Cemilpaşa**".

Ali Paşa Mahallesi'nin en ünlü evi **Cemil Paşa Konağı**dır. Profe-

sör Metin Sözen'in tabiriyle 2000 metre karelik bir alan üzerine yedi eski ev yıktırılarak 1870'lerde yaptırılan ve haremlik ile selamlığı olan devasa konak "**Abdülhamidin sarayından bile daha görkemlidir**".** Şimdilerde "**kent müzesi**" olmak için Cemilpaşa ailesinin onayıyla Diyarbakır Büyükşehir Belediyesinin restorasyon çalışmaları altında yeni hayatına hazırlanmaktadır.

Alipaşa Mahallesi'nin bir başka önemli mekânı 1500'lü yıllarda yapılmış Ermenilere ait Surp Sarkis Kilisesidir. Uzun yıllar ibadete açık olan kilise 1915 "**Büyük Felaketi**"nden sonra cemaatsiz kalınca kentin Müslüman sakinlerince **Çeltik Fabrikası** haline dönüşmüş hatta halk arasında ironik bir imleme ile "**Çeltük Kilisesi**" gibi bir isme de evirilmiştir. Şimdi-

lerde epeyce harap olmakla birlikte doku ayakta. Avlusunda mahalle düğünleri düzenlenmekte, arada bir de sanat performanslarına ev sahipliği yapmaktadır.

Lalebey ile Ali Paşa Mahallerinin Balıkçılarbaşından Urfa Kapıya kadar süregiden caddesi Melik Ahmet Caddesine de ad olan Melik Ahmet Mahallesinin çokça ünlü mekânları vardır. Bunlardan şimdilerde orijinal mimarisi ve kündekârî tekniğiyle ceviz oyma kapısının dilere destan olduğu Behram Paşa Camisini mutlaka telaffuz etmek gerek. Yine Ali Paşa Mahallesine de ad olan Ali Paşa Camii ve Külliyesi ile birlikte Mimar Sinan'ın Kadim Diyarbakır'da yaptığı dört camii ile bir türbe'den ikisinin anılan camiler olduğunu mutlaka hatırlamak önemli.

Ali Paşa ile Lalebey'in komşudaşı Melik Ahmet Mahallesinin bugünlerde en adından söz ettiren mekânı "**Mala Dengbêjan**"dır (Dengbêj evi). Dengbêjler, Kürt sanatında enstrümentsiz, sese müzikal anlamda ruh verenlerdir. Geleneksel Kürt Musikisinin sürdürücüleri dengbêjlerdir. Eski bir Diyarbakır evinin hemen Behram Paşa Camisinin arkasına denk düşen ve Melik Ahmet Caddesine çok yakın bir noktada günün her saatinde avlusunda ve odalarında insan sesinin kadim tınılarını daha sokağa girdiğinizde duyabileceğiniz bir mekândır Mala Dengbêjan.

Mahallenin diğer yarısı 1960'lar da birçok evin yıktırılarak açıldığı Melik Ahmet Caddesinin İskender Paşa gibi Camii Kebir'e komşu mahalleleri ile birlikte anılmalıdır.

Minaresinin 1900'lü yıllara kadar koca bir kılıf içinde korunduğu harcının kokulu bitkilerle karıldığından Cuma günleri çıkarılan kılıfından sonra etrafa rayihalar saçtığı **Parlı, Safa Camii**, ya da halk arasında bilinen ismiyle Palo Camii, **Muslihiddin Larî Türbesi**, 58. Basamağına kadar iki ayrı merdiveni olan ve sonra tek merdivene dönüşen zarif ve dıştan çini işli minaresi ile **Melik Ahmed Camii** mahallenin kıymetli mekânlarıdır.

Şehrin kazancı, sobacı, kalaycı, palancı, bakırcı, kilimci ve bilimum zenaat erbabının yer aldığı Ulu Caminin hemen arkasındaki çarşının en sanatçı mekânı **Dicle-Fırat Kültür Merkezinin** konumlandığı büyükçe bir Diyarbakır evidir. Günün her saatinde Kürt gençleri anılan mekânda ellerinde

def-arbaneleri, fırça paletleri ve müzikal enstrümanlarıyla sanatın bütün dallarında öğrenip, öğreten bir üslupla kadim Amed'in nidalarını dillendiriyorlar.

Dağkapının sol cenahını değerlendirirken ikiye ayırmak gerek. Biri eski saray bölgesi olan İçkale ya da Saray Kapı bölgesi. Şehrin en azından beşbin yıllık bütün hikâyesinin saklı olduğu saray kapı bölgesi şimdilerde daha çok Bingöl ve çevresinden şehre sükün edenlerin yoğun olarak yaşadığı bir mahalle olsa da; geçmişinde kiliseleri, camileri, surlar üzerindeki kitabeleri ve Diyarbakır kent tarihinin kayıtlarının altında saklı olduğuna bilinen “**Virantepe-Hemadək**” höyüğü ve elbette kadim nehir Dicle'nin en görünür olduğu bir mahalledir.

Foto: Dicle Akil Tekin'in Arşivinden

Padişah Kanuni Sultan Süleyman Kitabesinin surun göbeğine mühredildiği noktada bir zamanlar sur içinin üç mamur su kaynağından biri olan **Arbedaş Çeşmesi** 26 Sahabenin kabirlerinin haziresinde yer aldığı bilinen Hazreti Süleyman cami ile sırt sırtadır.

Üçüncü Yüzyıldan kalma **Saint George Kilisesi**, bir zamanlar bütün şehir yönetiminin konumlandığı kentin idari binalarının bulunduğu yapılar. Eski Adliye Binası, üzerindeki tarihten 1873 yılında yapıldığı anlaşılan şehrin cezaevi bu eski saray bölgesindedir. Cevat Paşa ile Dabanoğlu Mahalleleri buranın ev sahipleridir. Binlerce yıl şehre idari sahiplik etmiş mekânın sibernetik biliminin atası kabul edilen robotların ustası **Ebul İz Ahmed El Cezeri** bütün hünerini bu mahallede icra

etmiştir. Ve kadim Dicle'ye nazır albenili mekândır İçkale.

Dağkapının sol cenahının ikinci yarısı Dabanoğlu ile Fatih Paşa Mahalleleridir. Bu mıntıkaya Hacırlı, Savaş ve Cemal Yılmaz Mahallelerini de katıp konuşmak en doğrusu. Balıkçılarbaşından Yenikapıya kadar uzanan sağlı sollu beldenin kaydı ise, şehrin en çok kültürlü tarihinin ifadesine mazhar olan bölgedir. **Surp Giragos Ermeni** ve **Mar Petyun Keldani Kiliseleri** ile **Dört Ayaklı Minaresi** ile kimi Cami ve Mescitlerin birbirlerine omuz verdiği ve de birbirlerinin görünüm alanları içinde var olduğu bir bölgedir tümüyle birlikte **Hançepek** olarak telakki edilen mahalleler bütünü. Bir zamanlar kilisenin papazının evi olan Surp Giragos'un tam karşısındaki Ya-

zar Esmâ Ocak Evi ile çağırılan duyulacak mesafedeki hamam kültürünün özgün örneklerinden anılarımızda saklı Paşa Hamamı mahallenin vazgeçilmezleri...

Şimdilerde kiliseler bir miktar harap olsa da, sakinleri mekânlarından uzak düşse de “**Dinler ve kültürler sokağı**” projeleri ve restorasyon uygulamaları gibi çabalarla, mahalle hâla geçmişini yansıtmaktadır. Eski adı **Direkçi Sokak** olan şimdilerde “**Mıgır diç Margosyan Sokağı**”, “**Gâvur Mahallesi**”nin bilinen / bilinmeyen hikâyelerini anlatacağıdır size. Duyarsınız eminim; “**Şeftali çiçek açtı / Xançepek'i sel aldı / Qıbrak Yakubun kızı / Gece kocaya kaçtı.**” Margos Hocanın adıyla müsemma sokağının birazcık aşığısında eski adı **Yağcı Sokak** olan

semt sakini küçe, şimdilerin **Ahmed Arif sokağıdır**. Sokağın yedi nolu evi **“Oysa, bir ben bileceğim ne afat sevdim. / Bir de ağız var dili yok Diyarbakır Kalesi”**ni diyecektir size.

Bütün bu anlatılar sizde bir miktar yorgunluğa sebep oldu ise; eski şehrin sur içinin uzaktan ve büyüğü bozulmasın diye ilan edilmemiş aşklarına mekân olduğu sokaklarındaki çerezçilerden

bir miktar karpuz çekirdeği alın ve hemen demirciler çarşısındaki 300 yıllık Sülüklü Han'a konuk olun. Hana girmeden demircilerin, örse musikînas ustalarca sırrı çözülecek makamda vurduğu çekiç seslerinden ilham alarak Keldani Yusuf'tan miras Baharatçı Kör Yusuf'un envai çeşit baharat tezgâhına bir göz atın ve hana öyle geçin. Hanın avlusu dinlenmek ve huzur bulmak için “şehrin zula”sidir. Kare planlı avlunun dişi bazalttan, düzgün döşenmiş taşları sulanmıştır. Su, dişi taşın gözelerine nüfuz etmiş ve havayla temas eden taşla tatlı bir akşam serinliği nergis kokularını ulaştırılmaktadır. Köz ateşte pişirilmiş Menengiç kahvesi ile yeşil ceviz, turunç ve patlıcan tatlısı sizi zaman yolculuğuna çıkaracaktır, eminim. Derinden ise Celâlî sesle firaklı bir gazel ses vermektedir; “Vala oğul dağ ayrı duman ayrı/ Kaş ayrı keman ayrı / Çöz göğsün düğmesini

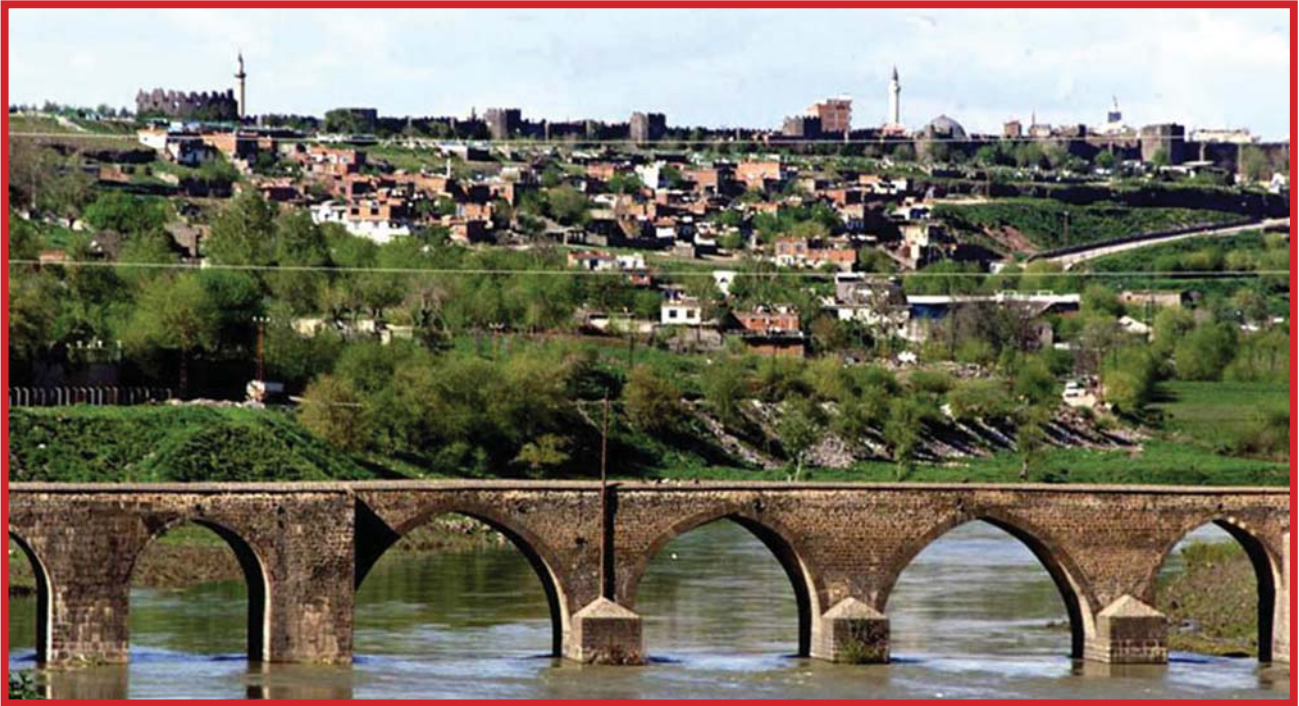
/ Kaşta keman yeri var”...

Diyarbakır Suriçinin mahalleleri ve sokakları bazalt dokulu taş mekânları olan Camiler, Kiliseler, Mescitler, eski evler, çeşmeler, hanlar, hamamlar sokağın ve mahallenin parke taşlı yolları ile modern dünyanın beton yığınları çok katlı yapılarına inat, hâla inadına “ben buradayım, inadına yaşama-ya devam ediyorum” diyorlar. Kim bilir yazın temmuz tabak sıcaklığında, ya da olmadı karakış'ta zemheri ayazında olur ya yolunu Diyarbakırlere düşürenlere benden söylemesi...

Mart. 2011. Diyarbakır

*Şeyhmus Diken İsyân Sürgünleri, İletişim Yayınları, İst.

**Şeyhmus Diken, Sırrını Surlarına Fısıldayan Şehir, Diyarbakır, İletişim Yayınları

Diyarbakır Kent İçi Ulaşımında Kavşak Sorunu

Vahap KARAKAYA
Şehir Plancısı

1. Giriş

Bir kentin yaşanabilirlik kriterlerinden biri konforlu, güvenli ve hızlı ulaşım imkânına sahip olmasıdır. Bunu sağlamanın en önemli yollarından bir tanesi, kentsel ulaşım altyapısının ve planla yönlendirilen arazi kullanımının birlikte ele alınması ve ulaşım altyapısındaki fiziksel yapılarla ilişkin teknik standartlara uyulmasıdır.

Diyarbakır'da kent içi ulaşım altyapısındaki yetersizliklerle beraber artan trafik yoğunluğu, özellikle kavşaklarda kendini göstermekte,

bu alanlarda hiç tesis edilmemiş kavşaklar veya hatalı olarak yapılan kavşak düzenlemeleri sonucunda sorunun daha da ağırlaştığı görülmektedir.

2. Diyarbakır'ın Kent İçi Ulaşım Sistemi

Genel anlamda kentsel ulaşım sistemi belirlenirken, ulaşım sistemini yaratan mal, hizmet ve insan akımlarının neden ve nasıl gerçekleştiği, kentin trafiğini belirleyen akımların nereden kaynaklandığı iyi irdelenmek durumundadır. Bu açıdan bakıldığında Diyarbakır kentinin mevcut kentsel arazi kullanımından kaynaklanan sorunlara paralel olarak, kent içi yolculuk taleplerinin karşılanma biçiminin ve hızının geri düzeyde olduğu görülmektedir. Kentsel arazi kullanımının dağınık ve düzensiz olduğu bir kentte, ulaşım ağlarının ve ulaşım sisteminin

düzeninden bahsetmek mümkün değildir. Bu açıdan bakıldığında planlı gelişmemiş bir kentte, teknik standartlara uygun olsa da tek başına kavşakların trafik sorununu çözmede yeterli olamayacağı; planlı gelişmiş olsa da, bir kentte standartlarına uygun olmayan yol ve kavşakların trafik sorununu artırdığı söylenebilir. Bu nedenle kavşaklarda oluşan trafik sorunlarının arka planındaki etkenler (anlaşı yer seçimi kararları, planlardaki eksiklikler ve öngörü eksikliği, sosyal ve ekonomik etkenler v.b.) kavşakların kendisi kadar önem taşımaktadır.

Diyarbakır kentinde zaman içinde plansız bir şekilde gelişen konut bölgelerinin yanı sıra, birbiri ile bağlantısı iyi kurulamamış kentsel kullanım alanları, kent içi ulaşım talebinin artmasına neden olmuştur. Kentin belli bir bölgesinde yaşayan nüfusun günlük ihtiyaçlarını karşılamak için kentin diğer bir ucuna git-

mek zorunda bırakılması, daha fazla günlük yolculuk ve trafik akımına gelmektedir. Ulaşım taleplerini azaltarak günlük hizmet alanlarına yaya ölçeğinde ulaşım olanak veren bir kentsel planlamanın en ideali olduğunu düşündüğümüzde, Diyarbakır kentinin yağ lekeli şeklinde yayılarak gelişen makro formunun kent içi trafik sorunlarını arttırmaya son derece uygun olduğunu tespit etmek mümkündür.

Diyarbakır kent içi ulaşım ağı, kentin tarihi merkezi olan Sur içi Dağ Kapı bölgesinden kuzeybatı yönündeki tek yönlü gelişme eğilimi nedeniyle trafiğin homojen dağılımına olanak vermemektedir. Özellikle günlük yolculukların aynı güzergâhlar üzerinde süreklileşerek yoğunlaştığı göze çarpmaktadır. Tarihi merkez ile çevre yerleşim bölgeleri arasındaki gidiş gelişler, Sento Caddesi, Ofis Ekinciler Caddesi, Elazığ Caddesi, Turgut Özal Bulvarı, Urfa Yolu gibi akslarda yoğunluk göstermektedir. Kent içi trafikte toplu taşımanın yetersizliğinin yanı sıra özellikle merkez bölgelerinde araç ve yaya yolları üzerinde park etme, otopark yetersizliği de hatalı kavşaklar kadar trafik yükünün artmasına neden olmaktadır. Diğer taraftan kentin şehirlerarası transit ulaşımını sağlayan çevre yollarının bulunmayışı, şehirlerarası trafiğin yük taşımacılığı dahil olmak üzere kent merkezlerinden akmasına neden olmaktadır. Son yıllarda tarihi merkeze yakın alanlarda yanlış yer seçimi ve plan kararları nedeniyle hizmete giren özel hastanelerin ve alışveriş merkezlerinin merkezi iş alanlarındaki mevcut tıkanıklığı daha da arttırdı-

ğı gözlenmektedir.

3. Diyarbakır Kent İçi Ulaşımında Kavşaklar

Kavşaklar birden fazla yönden gelen trafik akımlarının kesiştiği ve ayrıldığı alanlar olarak tanımlanmaktadır. Trafik kesişmelerinin aynı veya farklı yüzeylerde gerçekleşme durumuna göre hemzemin kavşaklar, köprülü veya alt-üst geçitli kavşaklar meydana gelmektedir.

Trafik yoğunluğunun görece fazla olduğu kavşaklar sinyalizasyonlu olarak düzenlenirken düşük ve orta yoğunluklu kavşaklar ise genellikle sinyalizasyonsuz olarak düzenlenmektedir. Yapılan istatistiklere göre dünyada toplam trafik kazalarının yarısından fazlası hemzemin kavşaklarda gerçekleşmektedir. Diğer taraftan kent içi ulaşımında gecikmelerin % 70'inin hemzemin kavşaklardaki duraklamalardan meydana geldiği tespit edilmiştir. Kavşakların tümünün sinyalize edilmesi, gerek trafikteki bekleme sürelerinin artışı, gerekse de ekonomik nedenlerle tercih edilmemektedir. Ancak trafik yoğunluğu ve trafiğin akış biçimine göre en uygun kavşak tipinin belirlenmesinde fayda vardır.

Kent içi ulaşımında hangi türden kavşağın en uygun olduğunun tespiti için bazı ön etütlerin yapılması ve bunun sonucunda o yere uyan optimum çözümün bulunması gerekmektedir. Burada sorunun tek başına kavşağın kendisi ile ilgili olmayıp, kentin genel ulaşım sisteminin ve imar planlarının belirleyici olduğunun altını bir daha çizmekte fayda vardır. Kent planlamasında arazi kullanım kararlarından başlayarak, kent içi ulaşım ağının mer-

kez-çevre ilişkisinin kurgulanma biçimine kadar, birtakım etkenin bir arada ele alınması gerekmektedir. Diğer taraftan kent içindeki günlük seyahatlerin yapısının incelenmesiyle elde edilecek verilerin ulaşım sistemini revize etmede kullanılması, kent içi ulaşım sisteminin dinamik yapısına müdahale etme şansını da getirecektir.

Kentin tarihi merkezinden çevreye doğru yayılan yol güzergâhları üzerinde çok sayıda ve sık aralıklarla kavşak noktası oluşmuştur. Bu kavşakları yakından incelediğimizde gelişme alanlarında son yıllarda düzenlenen kavşaklar dışında çoğunlukla teknik kriterlere uymayan hatalı kavşağın varlığı göze çarpmaktadır.

Dağkapı meydanındaki Dağkapı kavşağında özellikle 06.00-10.00 ve 15.00-19.00 saatleri arasında yığılmaların olduğu görülmektedir (1). Bu kavşağın Büyükşehir Belediye Binası, Askeri Alanlar, Hastaneler Bölgesi, Gazi Caddesi ve Adliye Binası gibi gündüz saatlerinde sıkça kullanılan alanlara yakın olması buradaki yoğunluğu arttırmaktadır. Diğer yandan bu kavşağın hemen bitişiğinde, bölgesel düzeyde hizmet veren ve çoğunlukla yeterli veya hiç otopark alanı bulunmayan özel hastanelerin hizmete girmesiyle birlikte, kavşağın dışına taşan ve yol boyunca süren trafik sıkışıklığı dikkati çekmektedir. Söz konusu kavşağın hemen yanında, çok sayıda günlük kullanıcı ve çalışanı çeken, hastane gibi önemli hizmet alanlarının yer seçiminde gerekli özenin gösterilmemesi sonucunda, buradaki trafik yoğunluğu artmaktadır. Kavşağın araç geçişine ay-

rlmış alanlarını işgal eden taksiler ve ziyaretçi araçlarının yanı sıra, sık gerçekleşen ambulans giriş çıkışı ile kavşak üzerinde tıkanmalar olmaktadır. Kentin farklı noktalarındaki bazı kavşaklara benzer olarak, bu kavşak üzerinde araçların katılma, kesişme ve ayrılma noktalarının düzenlenmediği görülmektedir. Bu nedenle farklı yönden gelen araçlar dağınık bir şekilde hareket etmekte ve gereksiz yığılmalar yaşanmaktadır. Bu kavşağın araçların gereksiz duraklamalarını engellemek için sinyalizasyonsuz olarak düzenlenmesi doğru bir karar olabilir; ancak elde edilecek verilerin desteklemesi durumunda kavşağın sinyalizasyonla birlikte denetimli hale getirilmesi de düşünülebilir. Özellikle Gazi Caddesi yönündeki yoğun yaya akışı bu noktada sinyalizasyonlu denetimli geçişi gerektirebilir. Buradaki kavşakta Üniversite Hastanesi, S.S.K. Hastanesi ve Devlet Hastanesi yönünde çok sayıda toplu taşıma aracının, yoğunlukla minibüslerin geçişinin neden olduğu sıkışıklık göze çarpmaktadır. Yine Adliye Binasına yakın olduğu düşünüldüğünde, özellikle önemli davaların görüldüğü günlerde bu bölgeye yakın alanlarda trafiğin tıkanıp tıkanmadığını gözlemek mümkündür.

Kentin en işlek caddelerinden biri olan Ofis Ekinciler Caddesi ile demiryolunun oluşturduğu Ofis Kavşağı'nın yaya geçişini ve güvenliğini ikinci plana iten bir anlayışla düzenlendiği söylenebilir. Bu alanda kavşağı oluşturan yolların geometrik özelliklerinden kaynaklanan engellerin yanı sıra, yaya geçişleri için gereken yönlendirici tasarımlar ve işaretler bulunma-

makta, yayaların geçişi düzensiz halde gerçekleşmektedir. Sürücü ve yaya davranışlarının düzeyinin yeterli olmayışı da diğer kavşaklarda olduğu gibi burada da düzenli trafik akışını engelleyen bir unsurdur. Bu kavşakta elde edilen araç sayımı dağılımına göre, özellikle 07.00-10.00 saatleri ile 15.00-19.00 saatleri arasında farklı kollarda değişen miktarda trafik yoğunluğu yaşanmaktadır (1). Ekinciler Caddesi ile Kışla Caddesi'nin oluşturduğu kavşakta ise 16.00- 19.00 saatleri arasında araç yoğunluğu yaşanmaktadır.

Kentin merkez bölgelerinde bulunan ve yoğun yaya ve araç geçişlerine maruz kalan alanlarda birbiriyle benzer sorunlar taşıyan kavşakların yanı sıra, gelişme alanlarında da tasarım ve mühendislik hatalarından kaynaklanan sorunlu kavşaklar bulunmaktadır. Diclekent Bulvarı ve Urfa Yolu üzerinde yoğunlaşan sirkülasyonun kavşaklarda tıkanmalara yol açtığı gözlemlenmektedir. Bu alanlarda da tarihi merkez çevresindeki yanlış yer seçimi kararlarının tekrarlanması (mesela kavşaklara yakın alanlarda büyük alışveriş merkezlerinin açılması, düzensiz dağılan akaryakıt istasyonları) sonucunda kavşaklardaki yığılma artmaktadır. Yakın zamanlarda hizmete giren Seyrantepe Katlı Kavşağı, Silvan Yolu ile Elazığ yolundan gelen trafiğin birbirini kesmeden akışını sağlaması ve bu bölgedeki tıkanıklığı gidermesi açısından olumlu etkileri olmuştur. Ancak bu kavşağın bir kent içi katlı kavşağı olduğu gerçeği unutulmaması, gerekli yaya geçitlerinin uygun alanlarda yapıl-

madığı görülmektedir. Kent içindeki katlı kavşaklar, hem daha fazla alan gerektirmesi nedeniyle her alana yapılması mümkün olmayan, hem de kent merkezlerinde görsel açıdan neden oldukları kirlilik nedeniyle tercih edilmeyen yapılardır. Ancak buna rağmen siyasilerin reklam amaçlı kullandığı bir araç haline geldiğinden, katlı kavşak uygulamaları çok gerekli olmayan yerlerde de tesis edilebilmektedir.

Diyarbakır'da kent içi yollarının karayolu ile oluşturduğu kavşakların çoğunlukla hatalı olarak yapıldığı, gerekli işaretlerin eksik olduğu, gerekli standartlarda yapılmadığı dikkati çekmektedir. Elazığ yolu ile 75 metrelik imar yolunun kesiştiği alanda yeni tesis edilen kavşakların daha uygun standartlarda olduğu görülse de, Urfa Yolu üzerinde otobüs terminali ve Doğum Hastanesi bölgesinde doğru kavşak çözümlerine ihtiyaç vardır. Bu aks üzerinde Oto Sanayi Sitesi, konut alanları, Doğum Hastanesi, Otobüs Terminali, Akaryakıt İstasyonları gibi çok çeşitli kullanım alanlarının her birine yönelik farklı kullanıcı tipinin yarattığı trafik kapasitesinin iyi analiz edilerek, en uygun kavşak ve yol sisteminin oluşturulması gerekmektedir. Özellikle karayolu akslarında enine yolların sayısını azaltmaya yönelik olarak, karayoluna paralel servis yollarının uygulamaya geçirilmesi, kavşaklardaki tıkanmaları azaltıcı bir etki yaratacaktır. Bu bölgede, kentin genelinde görülen tanımsız yol sistemi çok daha belirgin durumdadır. İmar planlarında planlanan servis yollarının ve otoparkların tesis edilmemesi veya geç ve parçalı olarak tesis edilmesi, düzenli

trafik akışının gerçekleşmesini engellemektedir.

Kentin planlı gelişen ve yol hacimleri açısından daha avantajlı olan kuzey batı gelişme aksı üzerindeki bazı kavşaklarda da sorunlar bulunmaktadır. Polat ve Kantar kavşakları hem dönel, hem de sinyalizasyonlu olarak düzenlenmiştir. Söz konusu kavşaklardan Polat Kavşağı üzerinde araç yoğunluğu daha az olmasına rağmen sinyalizasyonlu kullanılması buradaki trafik akışını yavaşlatmaktadır. Bunun gibi dönel kavşaklar, ada etrafında dönen araçların ilk geçiş hakkına sahip olması kuralı uygulanması durumunda sinyalsiz olarak da kullanılabilir.

Genel olarak Diyarbakır kent içinde farklı alanlarda bulunan kavşakların projelendirilmeden oluşturulduğu veya projelendirilmesinde hataların bulunduğu, çoğunlukla mühendislik hizmeti görmeden geçici çözümlerle oluşturulduğu görülmektedir. Hatalı kavşaklar çoğunlukla kentin merkez bölgelerindeki alanlarında olup uygun geometrik standartlarda yapılmamıştır. Sinyalizasyon ve işaretlerin yanlış konumlandırılması, kavşak merkez adasının yeterli yarıçapa sahip olmayışı, yaya geçitlerinin ihmal edilmesi veya yanlış konumlandırılması, işaretlerin yanlış yerlerde bulunması, yol en kesitlerinin tanımsız ve hatalı olması, projenin yerinde uygulanması ile ilgili sorunlar en yaygın görülen sorunlardır.

4. Sonuç ve Öneriler

Diyarbakır kent içi ulaşım sorunlarının çözümünde önemli bir yere sahip bulunan kavşakların

gerek tasarım ve projelendirilme sürecinde, gerekse de uygulama aşamasında en uygun şekilde oluşturulması gerekmektedir. Bu alanda literatürde geometrik durumlarına göre belirlenmiş kavşak türlerinin hangisinin nereye uygulanacağına tespitinde bazı ön etütlerin yapılması, buradan elde edilecek verilerin değerlendirilmesi sonucunda kentin ilgili birimlerinin eşgüdümünde gerekli çalışmaların yapılması gerekmektedir.

Kavşak çözümleri geliştirilirken bazı temel kuralların göz ardı edil-

ların azaltılması için uygun açıların verilmesi gibi temel kurallar dikkate alınmalıdır (Şekil 1).

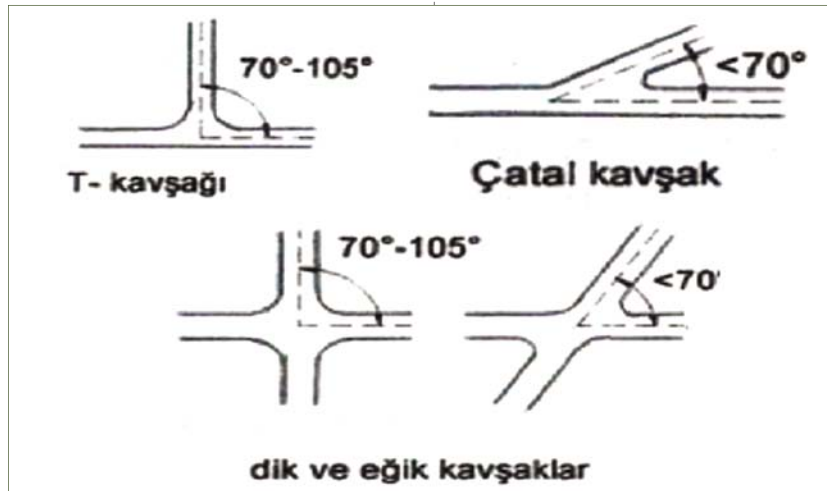
Ayrıca kazalara karşı güvenlik, yeterli kapasite, ekonomi, çevreye uygunluk prensipleri çerçevesinde;

a- kavşağın yol ağı içindeki önemi,

b- mevcut trafik özellikleri,

c- kavşağı oluşturan yolların geometrik özellikleri,

d- yakın kavşaklarda uygulanan veya uygulanacak denetim

Şekil 1. Geometrik Durumlarına Göre Kavşak Şekilleri (2)

me -
me -
si, örneğin taşıt ve yayaların en kısa yolu tercih ettikleri gerçeğinden hareketle, araç ve yayaların kavşakta en kısa mesafe ve sürede geçmelerini sağlayacak çözümler üretilmelidir. Kavşakların sürücülerin yanıl görüş aralığını azaltarak seyretmelerinin sağlanması, araç büyüklüğüne göre dönüş hareketini kolaylaştıracak şekilde tasarlanması, kavşak kolları arasındaki açı değişiminden kaynaklanan kaza-

şekilleri,

e- sürücü ve yaya davranışları ile yayaların tasarım üzerindeki etkisi,

f- topoğrafik durum ve çevre koşulları nazara alınması gereken önemli faktörlerdir (2).

Kavşak planlaması sırasında;

- Kavşağa gelen trafik miktarı,
- Trafiğin gün, hafta ve yıl içindeki değişim şekli,
- Trafiğin bileşimi yani otomobil,

kamyon vb. taşıt cinslerinin toplam trafikteki yüzdeleri,

- Anayoldaki proje hızı,

- Her kavşak ayağından gelen trafiğin sağa ve sola dönenler ile düz geçenlerin yüzdeleri (zirve saatlerdeki),

- Kent içi kavşaklar için kavşağın yakınında bulunan terminal, otopark, garaj vb. yerlerin durumları,

- Yine kent içi kavşaklar için kamu yolcu taşımaya yapan taşıtların miktarı ve bunlara ait tesislerin kavşağa olan mesafeleri,

- Kavşak yakınındaki yaya hareketleri,

- Daha önce meydana gelen kazaların sayısı, türü vb. hususlardaki istatistik bilgileri (2) dikkate alınmalıdır.

Planlama sırasında nazara alınacak geometrik özellikler, kavşağa verilecek geometrik şekil üzerinde etkili olup bunlar;

- Kavşağa birleşen yolların sayısı,

- Kavşak ayakları arasındaki açı,

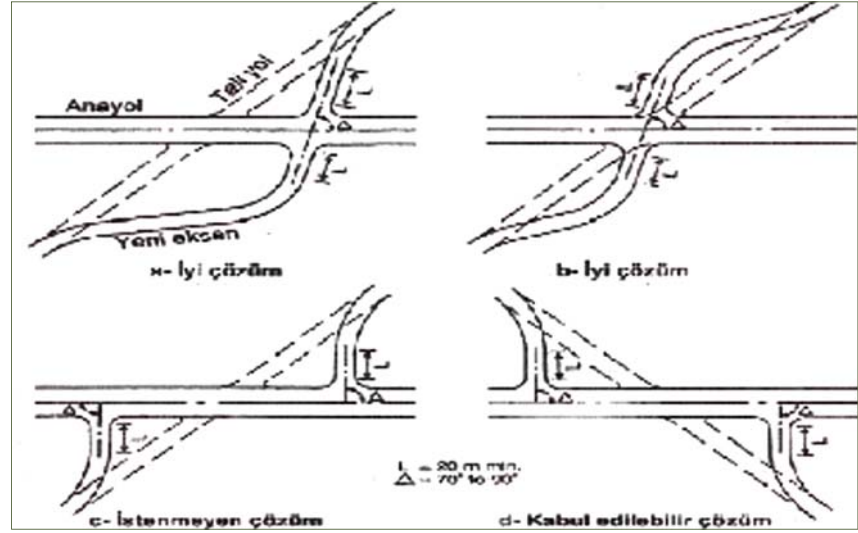
- Görüş uzunlukları,

- Bir önceki ve sondaki kavşağa olan mesafeler,

- Kavşakta tali kolların birleşme şekilleridir (Şekil 2).

Kavşakta alt ve üst yaya geçidinden ziyade hemzemin yaya geçitleri tercih edilmeli, refüj gibi ayırıcı elemanlar kullanılmalı ve yayaların dik açılarla karşıya geçmesine olanak veren çözümler geliştirilmelidir.

Kavşak bölgesinin topoğrafik durumu; kavşaktaki görüş uzunlukları, kavşağın inşaa maliyeti, kavşağa birleşen yolların eğimleri ve bunların birleşme açıları bakımından önemlidir. Kavşak tasarımında ve uygulamalarında arazinin

Şekil 2. Kavşakta tali kolların birleşme şekilleri (3)

topoğrafyası, mevcut durumunun ölçümleri yapılmalıdır. Bu ölçümlerde hassas aletler kullanılmalı, arazi üzerindeki ağaç, direk, kulübe ve diğer engeller proje üzerine işlenmelidir. Ayrıca kavşak alanına en yakın yapı köşeleri alınmalı ve koordinatlar verilmelidir (2).

Eş düzey kavşakların planlanması sırasında göz önünde tutulması gereken diğer hususlar şöyle sıralanabilir:

- Kavşağa giriş veya çıkışlarda yatay veya düşey kurba ile karşılaşıl-
dığında sürücülerin gerekli işaretlemelerle uyarılması gerekir. Ve duruş görüş uzunluğu baz alınarak kavşak geometrisi düzenlenmeli, aynı zamanda görüş mesafeleri de dikkate alınmalıdır.

- Yapılan arazi araştırmaları ve kaza analizleri kavşaklardaki orta refüj genişliğinin kazaları oldukça etkilediğini göstermektedir. Şehirlerarası yollardaki sinyalizasyonsuz kavşaklarda refüj genişliği arttıkça sürücülerdeki istenmeyen davranışların ve kazaların azaldığı görülmüştür. Bunun tersine, şehir içi sinyalizasyonsuz ve sinyalizasyonlu eşdüzey kavşaklarda

orta refüj genişliği arttıkça sürücülerdeki istenmeyen davranışların ve kazaların arttığı görülmüştür.

- Özellikle yaz aylarında sıcaklığın çok yüksek olduğu şehirlerimizde asfaltta kisma ve tekerlek izi teşekküllü oluşur. Yüzeyde biriken ince asfalt tabakası kaplamasının sürtünme katsayısını azalttığından süratli taşıtların fren yapmaları halinde sürücüler direksiyon kontrolünü kaybedebilirler. Ayrıca bu durum kavşak giriş kaplama alanında "tekerlek izi" denilen deformasyonlara sebebiyet verebilir. Bu durumu önlemek için kavşak girişleri ve kavşak alanlarındaki kaplamalara özel önem verilmelidir. Kavşak girişlerinde sürtünme katsayıları yüksek olan malzemeler kullanılabilir.

- Kavşak içerisinde gerekli su drenajı ve deverlerin sağlanması gerekmektedir. Türkiye'deki kavşaklarda en fazla göz ardı edilen hususlardan biridir. En küçük bir yağışta kavşaklar göl haline gelmektedir. Bu durumda yapılması gereken projelendirme sırasında, kavşak su toplama projesi hazır-

lanmasıdır. Bu projelendirmede su toplama kanalları, rogarları, ızgaralar ve eğimler belirtilmelidir. Suyun kavşak kaplama yüzeyini en kısa zamanda terk etmesini sağlayan tedbirler alınmalıdır (4).

Yukarıda ifade edilen genel kurallara ek olarak Diyarbakır kent merkezinde sık tekrarlanan bazı yanlış uygulamaların düzeltilmesine ihtiyaç vardır. Özellikle merkez bölgelerde toplu taşıma araçlarına ait durak yerleri ana yollar üzerinde tanımsız ve kavşaklara yakın konumlanmıştır. Durak yerlerinin taşıt büyüklüğü dikkate alınarak yeniden düzenlenmesi ve kavşağın hemen çıkışında konumlandırılmaması, durak-kavşak mesafesine uyulması gerekmektedir. Kavşak noktalarına yaklaştıkça anayoluna enine geçitler azaltılmalı, bağlantı yollarının kavşakla birleştiği yerler çok dik olmamalı, bunlar kurplarla düzeltilmelidir. Kavşak noktalarına yakın alanlarda trafik güvenliğini tehlikeye sokan ve trafik akışını kesintiye uğratan akaryakıt istasyonları, alışveriş merkezleri gibi fonksiyon alanlarının yer seçiminde belediyeler tarafından daha özenli hareket edilmelidir. Bu türden alanların kavşaklardan belli bir uzaklıkta tesis edilmeleri, kavşaklarda oluşan tıkanmaların engellenmesi açısından son derece önemlidir.

Dönel kavşaklar, araç hızını 50 km/saat'in altına düşürecek şekilde tasarlanmalı, bu kavşaklara yaklaşımın birer şeritle sağlanması ve yaya trafiğinin yoğun olduğu alanlarda

sinyalizasyonun da devreye sokulması gerekmektedir. Kavşaklarda ışıklandırma sisteminin trafik kazalarını azaltmada etkili olduğu tespitinden hareketle, uygun ışıklandırmanın sağlanması, kavşaklardaki güvenliğin sağlanması için uygun görüş mesafesinin temin edilmesi gerekmektedir. Bu durumda kavşağın üçgen görüş alanında herhangi bir bina, ağaç, levha, büfe, reklam panosu bulunmamalıdır. Trafik ışığının yaya geçidi ile dur çizgisi arasında konumlandırılması sağlanırken, yaya geçidinden önce uygun yerlerde yol yarı yarıya daraltılarak trafik hızı düşürülmelidir. Trafiğin yoğun olduğu ana yollarda, dönel kavşaklara göre daha az gecikmelere sebep olan ve sosyo ekonomik maliyeti daha düşük olan sinyalize kavşaklar tercih edilmelidir. Sinyalize kavşaklar trafik akımına uygun, sinyal ve devre sistemi sağlıklı olarak yapılmalıdır. Gün içindeki değişen yoğunluklara duyarlı devre sistemleri kurarak seyahat süreleri ve ekonomik-çevresel maliyetleri azaltmak mümkündür. Kent içinde yapılan katlı kavşaklar bir süre trafiği rahatlatırsa da, belli bir süre sonra daha fazla araç çekerek trafik sıklığına neden olabilmektedir. Toplu taşıma ve yaya ulaşımını dışlayan, kent merkezinde yapılan kavşaklar kentin dokusuna da zarar verebilmektedir. Buradan hareketle katlı kavşakların kentin çevre yolu bağlantı noktalarında yapılması ve bu kavşaklarda yaya ulaşımının göz ardı edilmemesi gerekmektedir.

Kentin herhangi bir bölgesinde kavşaklarla ilgili olarak uygulamaya geçilmeden önce trafik güvenliği analizi yapıldıktan sonra kavşak tasarımı yapılmalıdır. Hangi kavşağın tercih edileceği belirlenirken planlama koşulları ve trafikteki gecikmelerle birlikte ekonomik analizlerin yapılması gerekmektedir. Aynı yol güzergâhında birbirine komşu kavşakların kapasitelerinin birbirine yakın olmasına dikkat edilmelidir. Kavşaklardaki trafik göbeğinin dört yolun birleştiği bir trafik adası için en az 12 metre, beş veya daha çok yolun birleştiği alanlarda bunun 15-18 metre olması tercih edilmelidir. Yerel yollarda sıklıkla kesişimler olması kaçınılmaz olmakla beraber, iki kesişim arası mesafenin düşük trafik akımına sahip yollarda 45 m; yüksek trafik akımı taşıyan yollarda ise 70 metre altına düşmemesine özen gösterilmelidir (5).

Sonuç olarak, Diyarbakır kent içi ulaşımında karşılaşılan trafik sorunlarının azaltılarak daha yaşanabilir bir kentsel çevreye sahip olmada, ulaşım sisteminin kentsel arazi kullanım planlaması ile birlikte ele alınması gerekmektedir. Bu kapsamda ulaşım sorununun çözümünde kent içi seyahat sürelerinin azaltılması ve daha güvenli hale getirilmesinde her bir kavşağın tüm teknik detaylar göz önünde bulundurularak çözümlenmesi ve bu çözümler üretilirken, yaya ulaşımını ve kentsel doku ile estetiğini göz ardı etmeyen çağdaş yaklaşımların oluşturulmasına ihtiyaç vardır.

KAYNAKLAR

- (1) **TMMOB**, İ.M.O. D.Bakır Şubesi, Ulaştırma Çalıştay Ön Hazırlık Raporu, D.Bakır, 2009.
- (2) **Yayla N.**, Karayolu Mühendisliği Kitabı, 2004.
- (3) **Tunç A.**, Yol Tasarımının Esasları ve Uygulamaları.
- (4) **Yetkin Z.**, Türkiyede Şehiriçi Kavşak Tasarım ve Uygulamalarının Trafik Kazalarına Etkileri, Doktora Tezi, 2000.
- (5) **Anderson, L.T.**, Planning the Built Environment, Planners Pres, American Planning Association, 2000.

Yaşanmışlık ve Yaşanmamışlık Arasında Kaybolan Yezidi (Êzîdî) Köy Evleri (Midyat Ve Nusaybin Örneği)

Rojat AKSOY
*Yüksek Mimar

*...Köylerin her bir köşesinde koca bir tarihin olduğunu haykırır gibydiler her bir taş, varlık ve yokluğun beraber yaşanıldığı bir yer...!
(Rojat Aksoy, 2008)*

* Rojat Aksoy mimarlık, Diyarbakır.

Medeniyetin beşiği konumunda olan Mezopotamya'da tarih boyunca birçok halk (Sümerler, Akadlar, Babiller, Asurlar, Hititler, Huri Mitaniler, Geç Hitit devleti, Persler v.b) yaşamış ve bu yaşamışlık doğrultusunda kültür etkileşiminde bulunmuşlardır. Mezopotamya tarihine bakıldığında hemen hemen tüm güçlü imparatorluklar-uluslar bu bölgeye çeşitli amaçlar için gelmiş ve bu bölgede kültürlerinden iz bırakarak gitmişlerdir. Mezopotamya'da yaşamış ve yaşayan dinlerin izlerinin görüldüğü Yezidilik, hem ismi hem de tarihi açısından günümüze kadar tartışılan bir konudur.

Yezidiler; Dünyanın birçok ülkesinde (Almanya, İsviçre, Fransa, Suriye, Irak v.b) ve Türkiye'de çoğunlukla Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yaşayan, adını dinlerinden alan etno-dinsel bir gruptur. Günümüzde Yezidi sayısında önemli oranda bir azalma olmuştur. Buralarda yaşayan Yezidiler geçimlerini tarımcılık ve hayvancılık yaparak sağlarlar. Ayrıca yurtdışında yaşayan kendi ailelerindeki kişilerden aldıkları desteklerle de geçimlerini sağlamaya çalıştıkları görülmektedir.

Bu araştırmada Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Mardin ili Midyat ve Nusaybin'de yaşamış ve yaşamakta olan etno-dinsel¹ bir grup olan Yezidilerin (Êzîdîlerin)² önceden yaşamış oldukları ve günümüzde yaşamaya devam ettikleri köy ve mezralarla birlikte buralardaki köy evlerinin plan ve

işlev özelliklerinin saptanmasına çalışılmıştır.

Yezidilerin günümüzde bu bölgede yaşamakta oldukları köy ve konutlarla ilgili mimari bir inceleme ve değerlendirme yapmak, farklı dini bir inanca sahip bu topluluğun yaşadığı konutların mekânsal ve işlevsel özelliklerinin saptanmasına çalışılması bu doğrultuda önemli olacaktır. Bu bağlamda şu başlıklarda irdelemeler yapılacaktır:

1. Etno-dinsel kimliklerinin getirdiği sosyal yaşamın konutlara ve genelde özel mekânlara etkisinin ne şekilde olduğunun araştırılması ve bir genelleme yapıp yapılamayacağına ortaya konması. Bu topluluğun yaşadığı kültürel değişimlerin konut mimarisine yansıyor yansımadağının araştırılması.

2. Müslüman ya da Süryani'lerin çoğunlukta yaşadıkları köylerdeki ve Yezidi köylerindeki konutlarda yaşayış tarzının farklılığının mekâna yansımalarının yanında mekânların farklı kullanılması ve bu farklılık doğrultusunda mekânların işlev değiştirmesinin yapı üzerindeki etkisinin araştırılması.

Ayrıca kırsal mimarlık alanında kır konutlarına ilişkin Türkiye'de yapılmış olan çalışmalar yetersizdir. Bu çalışmanın amaçlarından birisi, Güneydoğu Anadolu bölgesinde Yezidilerin yaşamış oldukları köy evlerinin belgelenmesi ve yazılı kaynaklara kazandırılmasıdır. Çünkü günümüzde bu köy ve mezraların çoğu terk edilmiş olup buradaki evler yok olma tehlikesi ile karşı

karşıyadır.

Ulaşılan kaynaklarda Mardin ilinde bulunan ve araştırma konusu olan bu köylerde Yezidilerin (Êzîdîlerin) yaşadığına ilişkin bilgi birkaç köy dışında 1985 tarihinden geriye gitmemektedir. Sınırlı bilimsel veriler nedeniyle ve köylerin 1980'den sonra boşaltılması bunun sebeplerindedir. Bu evlerdeki geleneksel yapım teknikleri (yöredeki taş ve kerpicin kullanılması gibi) bu evlerin 1985'ten çok daha eski olduğunu göstermekle beraber yapım tarihi ile ilgili herhangi bir bilgi vermemektedir. Aynı şekilde alan çalışmaları yürütülürken Midyat'a bağlı Oyuklu (Taqa) köyündeki bir evin tonozunda yazılmış olan 1912 -9 -20 tarihi bu evlerin yapım tarihinin çok daha eski olduğunu göstermekte ama herhangi bir kanıya götürmemektedir.

Ayrıca çalışma kapsamındaki köy veya mezra isimlerinin köyde yaşayan, Kürtçe'nin Kurmanci şivesini konuşan halk tarafından söylenen ismi ile günümüz resmi kayıtlarında geçen adlandırılmalarının farklı olması araştırmanın başında bazı tespit zorluklarının yaşanmasına yol açmıştır.

Bu zorluklarının yanında Yezidilerin oturdukları köyler tespit edilmiş, buralardaki konutların rölevelleri çizilerek plan özellikleri ortaya konmuş ve bu bölgedeki köy konutlarına ilişkin bilgi birikimine katkıda bulunulmaya çalışılmıştır. Bu çalışma kapsamında; araştırma bölgesi olan Güneydoğu Anadolu bölgesine bağlı Mardin

¹Etno-dinsel: Dil ve dini inanış bakımından çoğunluk içerisinde bulunan, farklı bir dil ve dini inanışa sahip olan grup.

² Yezidi ve Êzîdî isimlerinin beraber kullanılmasının nedeni; bu grubun isminin nerden geldiğinin tam olarak çözülmemesidir. Belge ve kaynaklarda (Turan, 1993, Aydın, 1998) bu topluluğun adı genelde Yezidi olarak geçmektedir yapılan görüşmelerde kendilerine Êzîdî demektedirler. Kürtçe kaynaklarda (Omerxali, 2007) Êzîdî olarak geçmektedir.

ili Midyat ve Nusaybin'de toplam 9 Yezidi (Êzîdî) köy ve mezrasına gidilmiştir. Bu köy ve mezralar Yenice (Xerabya), Güven (Bacine), Oyuklu (Taqa), Koçan (Koçane), Çilesiz (Mezre), Bazar (Bazare), Sapanlı (Fisqine)'da evlerin rölövesi çıkarılmış, fotoğraflar çekilmiştir.

Bunun yanında Çayırılı (Kefnas) ve Hanike (Xanike), ise fotoğrafla belgelenmiştir.

Evlerin rölöveleri alınırken farklı plan özellikleri olan evlerin bulunduğu köy ve mezraların seçilmesine özen gösterilmiştir. Eğimli arazide kayalıklar içine inşa edilmiş olan

ve yerel kullanıcılar tarafından "şikift" olarak adlandırılan mekânlara sahip köy evleri Midyat'a bağlı köy evleridir. Düzlük alanda inşa edilmiş olan köy evleri de Nusaybin'e bağlı köy evleridir.

Yezidi köy evlerinin özellikleri

**Plan

Günümüzde Araştırma kapsamındaki evlerin geneli 1980'lerden sonra terk edildiği için boş

duran bir kaçında az sayıda Yezidi veya Koçerler (göçerler) oturmaktadır. Bu evler köyün veya mezranın arazi durumundan dolayı bir

bölümü düz, bir bölümü de eğimli arazide yer almaktadır. Bu eğim farkının ev planlarını çok da etkilemediği görülmektedir.

**eğimli arazide konumlanmış bazı köy veya mezralar

Şekil 2 Yenice (Xerabya) köyü

Şekil 3 Oyuklu (Taqa) köyü

Şekil 4 Güven (Bacine) köyü

Şekil 5 Koçan (Koçane) mezrası

Şekil 6 Çayırılı (Kefnas) köyü

Şekil 7 Oyuklu (Taqa) köyü

**düz arazide konumlanmış köy ve mezra

Şekil 8 Xanike mezrası

Şekil 9 Çilesiz (Mezrê) köyü

Plan özellikleri bakımından başlıca 3 ana köy evi örneği (tipi) saptanmıştır:

1) Tek Odalı Evler 2) Geçitli (Hêvanlı) bir - iki Odalı Evler 3)

Geçitli (Hêvanlı) Çok Odalı Evler. Bu ev tipleri de kendi içinde avlusuz bir katlı, iki katlı ve avlulu bir katlı, iki katlı olarak alt bölümlere ayrılmaktadır (Tablo 5. 1). (Aksoy,

2009)

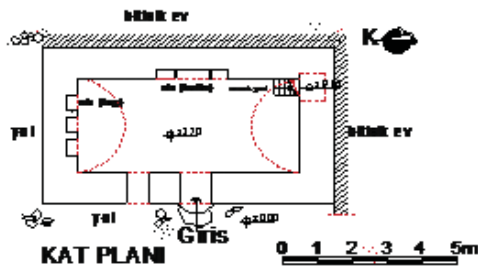
Makaleye Midyat ve Nusaybin'e bağlı köylerdeki evler bırakılmıştır bu evlerde ilk iki tipe girmektedir.

**Tek odalı evler

"Tek odalı avlulu ve avlusuz evlerin" düzlükte iki katlı (Rölöve 1) olan-

ları olduğu gibi eğimli arazide tek katlı (Rölöve 2) olanları da vardır. Alt

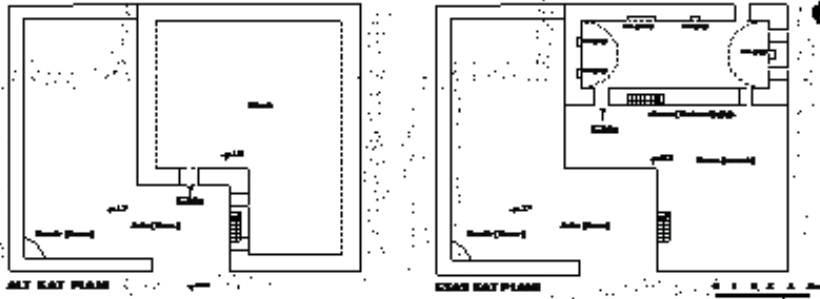
katı (şikefti) olup avlulu iki katlı olan ev de bu gruptandır (Rölöve 3).

Rölöve 1 : Rojat AKSOY, 2008

*Xerabya (Yenice) köyü- Midyat

Rölöve 2 : Rojat AKSOY, 2008

*Taqa (Oyuklu) köyü- Midyat

Çalışma kapsamında en çok karşılaşılan ev örneği olan "Geçitli (Hêvanî) Bir-İki Odalı Evler" avlusuz ve avlulu evler de tek veya iki kat-

lıdırlar. Bu evlerin düz arazide (Rölöve 7) inşa edilmişlerinin yanında eğimli arazide (Rölöve 1, 2, 3, 5, 8) de inşa edilmişleri de vardır. Eğim-

li arazide inşa edilmiş geçitli bir-iki odalı avlulu iki katlı evlerin üst katları alt katla (şikette) bağlantılıdır.

**Geçitli (Hevanî) Tek Odalı evler

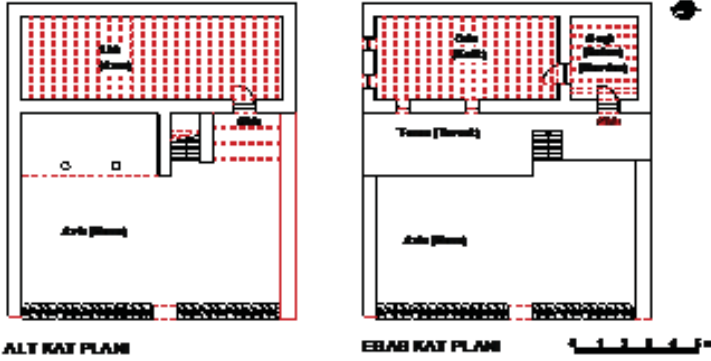
Rölöve 3 : Rojat AKSOY, 2008

*Xerabya (Yenice) köyü- Midyat

Rölöve 5 : Rojat AKSOY, 2008

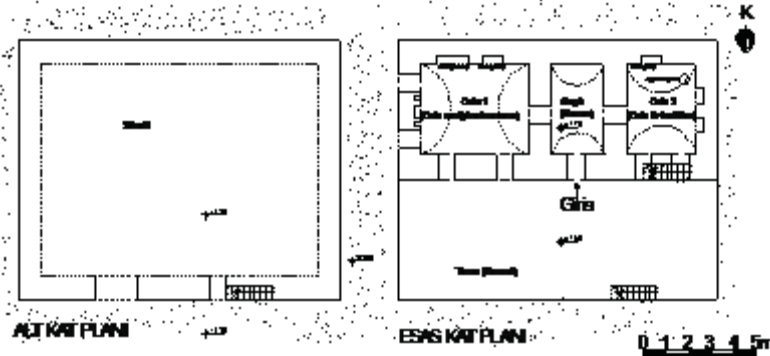
***Bacinê (Güven) köyü- Midyat**

Rölöve 7 : Rojat AKSOY, 2008

***Mezrê (Çilesiz) köyü -Nusaybin**

****Geçitli (Hevanlı) İki Odalı evler**

Rölöve 8 : Rojat AKSOY, 2008

***Taqa (Oyuklu) köyü- Midyat**

Geçitli (Hêvanlı) Bir-İki Odalı Evlerde; Geçit (hevan), evin ana mekânlarındandır. Odayla veya odalarla dış ortamın irtibatını sağlamanın yanında bazı eşyaların ve

erzakların konulduğu, yatakların istiflendiği ve hatta bu geçitin mutfak olarak kullanıldığı da görülmektedir.

Tek odalı ve geçitli bir-iki odalı evlerdeki odalarda günlük oturma,

yatma, dinlenme, misafir ağırlama, yemek yeme, yıkanma gibi günlük ihtiyaçlar karşılanmaktadır. Yani odalar çok fonksiyonludur.

Şekil 11 : Oda³ (Xelik) Çilesiz Köyü

Şekil 13 : Terastaki Tifık (ocak) Güven Köyü

³ Oda isimleri yerel kullanıcılar tarafından değişik kullanılabilirdi. Örneğin Nusaybin Çilesiz köyünde odaya Xelik denilirken Diyarbakır'a bağlı Bahçecik köyünde oda runiştine / oda mevana denilirdi.

Yukarda ki resimlerde de görüldüğü gibi odalara çok fazla eşya bırakılmaz. Odada halılar serilir, halıların üzerine oturmak için yerel kullanıcıların isimlendirdikleri “minderler, doşekler, külavlar” bırakılmaktadır. Bunların duvar tarafında da yastıklar (bahlifler) bulunmaktadır.

Bu evlerin bazılarında teras (tavoşk) (Rölöve: 2, 3, 5, 7, 8) bulunmaktadır, bu alan güneşten faydalanmak için kullanılır, burada sebzeler kurutulur, yazın burada oturulur.

Ayrıca bazı evlerde teras ta (tavoşk) ocak (tifik) da yer almaktadır (Rölöve 4, 6) bu ocak yemeklerin pişirilmesi için kullanılır.

Çağlardan günümüze insanların evinin bir köşesinde yerini alan ocağın simgesel bir yeri vardı. Ocak, yaşamın bir devamı gibi algılanırdı

Midyat'taki köy ve mezarların çoğunda arazi eğimli olduğundan, düz arazideki köy evlerinden farklı olarak burada alt katlarda mağaralara (şikeftlere) rastlanmaktadır (Rölöve: 2, 3, 4, 5, 8). Bu alt katların (Şikeftlerin) değişik biçimlerde oluşmuş olduğu görülür. Bazı evlerde alt katların kayadan oyulmuş olduğu bazılarında bu oyukluğun doğal olduğu görülmektedir. Bu evlerde alt katlarda

(şikeftte) hayvanların yaşamış olduklarına dair bazı izlerle karşılaşmış bu durum köyde yaşayanların aktardıklarından da anlaşılmaktadır. Nitekim İrfan Tan'ın “Çayırılı Köyünün (Kefnaz-Midyat) Sosyo-Ekonomik Durumu Ve Köydeki Diğer Sosyal Hayat” adlı araştırmasında Midyat ilçesine bağlı Çayırılı köyünde insanların önce hayvanları ile beraber mağaralarda (şikeftlerde) yaşadıklarını, 1959' dan sonra ev yapımına başlanıldığını ve insanların bu tarihten sonra evlere yerleştiğini anlatmaktadır. Şikeft kelimesinin de zamanla anlam değiştirdiği anlaşılmaktadır. Başlangıçta şikeftin kayadan oyulmuş “mağara ev” anlamına geldiği anlaşılmaktadır. Nitekim 1950'lerde İrfan Tan'ın tespit ettiği kayadan oyulmuş mağara evlere benzer evler araştırma bölgesindeki Yenice köyünde de tespit edilmiştir. Önemli bölümü yeraltında olan, dıştan bakıldığında topraktan tümsek görünümlü bu evlerde insanlar hayvanlarıyla birlikte yaşamış olduğunu İrfan Tan belirtmiş olduğu gibi köylüler de sözlü bilgi olarak aktarmıştır. Kayadan oyulmuş bu mağara evlerin üstünde oda olanları vardır. Bir örnekte bu mağara ev taş-

tan duvarlar örülerek, genişletilmiş, üstüne de tek oda yapılmıştır. Bazı örneklerde evlerin üst katlarındaki odaların duvarlarında olduğu gibi alttaki mağaraların (şikeftlerin) duvarlarında da nişler/oyuklar bulunmakta, bu da bu mağaraların (şikeftlerin) artık insanlar tarafından evin alt katı olarak kullanılmış olduğuna işaret etmektedir. Evlerden birinde alt kata (şikefte) dairesel bir açıklıktan inilmesi, alt katla üst kat arasında işlevsel bağlantıyı göstermektedir. Bu köylerdeki evlerde tuvalet ihtiyacı genellikle evin dışında giderilmektedir. Avlu evin günlük ihtiyaçlarından olan bazı işlevlerin (bulaşık yıkama, ekmek pişirme gibi) yapılmasında kullanılmaktadır. Ekmek pişirilen tandır (tenur) da avluda yer almaktadır. Çalışma kapsamında evlerde genelde bölgede yaygın olan taşın kullanıldığını görülür. Bunun yanında kerpiç ve ahşapta kullanılmıştır. Evlerin karakteristik özelliklerinden birisi bir evin damının diğer evin terası olabilmesidir. Yapıların dış görünüşleri sadedir. Bu evlerde dama çıkmayı sağlayan taş basamaklı merdivenler göze çarpan karakteristik özellikler arasındadır.

**Duvarlar

Yapı malzemesi olarak duvarlarda Moloz taş⁴, kesme taş, kerpiç ve harç malzemesi olarak toprak, bazı köylerde toprak ve kile benzer bir malzeme olan Caş kullanılmıştır. Duvarın kalınlığı 50 - 100 cm arasında, yükseklikleri ise 235-280 cm arasında değişmektedir. Konutun içinde duvarlarda “taç” adında bazı oyunlar bulunmakta bunlara da eşyalar bırakılmaktadır. Ayrıca yatakların bırakılması için “külün” adında daha büyük bir boyutta oyuk yapılmıştır.

Taşlar (O.O) -Yenice köyü

Taşlar (O.O) -Yenice köyü

**Pencereler⁵

Pencerelerde ahşap ve demir doğramalar kullanılmıştır. Pencereler arazinin konumundan dolayı genel-

de güneye açılmıştır. Pencerelerin boyutları küçüktür. Pencerelerin açıklıkları kemerle geçilmesinin ya-

nında taş veya ahşap atkıyla (lentoyla) da geçilmiştir.

**Kapılar⁶

Kapıların genişlikleri 80 - 90 cm arasında yükseklikleri ise 170-200cm arasında değişmektedir. Malzeme olarak dış kapılarda genellikle ahşap kullanılması yanında demir kapılarda vardır. İç kapılarda ise hep ahşap kullanılmıştır.

Evlerin kapı açıklıkları kemerle geçilmesinin yanında taş veya ahşap atkıyla (lentoyla) da geçilmiştir.

**Tavan ve döşemeler

Araştırma bölgesindeki köy evlerinin üst örtü sistemi "dam" dır.

Bazı köylerde evlerde tavanlar içten tonozludur ve düz damlıdır. İçten tonozlu evlerde tonozda taş, toprak kullanılmıştır. Diğer evlerde ise; tavan ve döşemelerde; "beşt" veya

"Kêran" diye adlandırdıkları ahşap dikmeler (taşıyıcı), tahtalar (dikmeler üzerine bırakılan), bu tahtaların üzerine su yalıtımı için malzeme ve son olarak ta toprak ve saman karışımından oluşmuş bir kaplama malzemesi kullanılmıştır. Bu malzemenin sı-

kıştırılması için "gendor" veya "log" dedikleri bir alet kullanılmıştır. Ayrıca bu ahşap dikmelerden oluşan tavan kirişleri ağaçtan olduklarından odaların boyutları da ağacın uzunluğuna bağlı olarak yapılmaktaydı.

⁴ Moloz taş: taşın herhangi bir işlem veya düzenlemeden geçmemiş doğadaki hali.

⁵ Yezidi inançlarına göre, boyutları çok küçük bile olsa, bir pencere doğuya bakmalıdır.

⁶ Eski Yezidi konutlarında doğuya ve batıya açılmak üzere iki yöne açılan kapılar vardır.

Sonuç olarak öncelikle mesleğimin getirdiği bir ifade ile;

Yezidiler'in yaşam tarzlarını, dini inançlarını ve bu inançlar paralelinde gelişen geleneklerin yapılarına yansımaları durumunda olan mekânlar üzerinde etkisi, Mardin haricinde Güneydoğu Anadolu Bölgesinde çeşitli yerleşimlerde de incelenmiştir. Bu doğrultuda Yezidilerin yaşamadığı bu yerleşimlerdeki konutların plan şemaları ile Yezidi yerleşmelerindeki konutların plan şemaları aynı olmamakla birlikte genelde benzer oldukları saptanmıştır.

Bu köylerden ilkinde ayak bastığım gibi içimde yukarıda yazmış olduğum cümlede anlatılan hisler geçti. O köyde bir zamanlar yaşam vardı sessiz değildi o şikeftlerin verdiği hüznün ve boşluk yoktu her yer capcanlıydı kim bilir neler yaşandı o köyde ne acılar ne sevinçler ne hüznler geçti kim bilir ama gerçek olan bir şey vardı mekânlar eski mekânlar değildi.

Bu mekânlar insana hiç varolunan mekânı anımsatmıyordu. Mekânlar bu kadar küsebilir mi? İnsanlar hayata küser derler ama sadece insanlar değil mekânlarda küser çünkü onlar kendini zama-

na bırakmış kaderini yaşamaya mahkûm insanlar gibi bekliyorlar. Mekânın isyanı o kadar kendini gösteriyordu ki onları yıkacak, tahrip edecek birilerini bile görmeye hasret mekânlar olup çıktılar.

Bu yaşamdı

En talihli vakitleri

Karalamalar gibi tebeşirle

Bir sınıftaki yazı tahtasında.

Onlara bakıyoruz

Ve anlamaya çalışıyoruz.

Derken talih sırtını dönüyor

Ve her şey silinip yok oluveriyor..

(Manguel, 2009)

*...Köylerin her bir köşesinde koca bir tarihin
olduğunu haykırır gibiydiler her bir taş,
varlık ve yokluğun beraber yaşanıldığı bir yer...!
(Rojat Aksoy, 2008)*

KAYNAKÇA:

- 1). **Aksoy, Rojat**; Güneydoğu Anadolu Bölgesi Diyarbakır, Mardin, Urfa, Batman Geleneksel Köy Evleri, YTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2009.
- 2). **Manguel, Alberto**; Kelimeler Şehri, Çeviren: Esen Ezgi Taşçıoğlu, YKY, İstanbul, 2009

Ergani Hükümet Konağı

Vedat AĞCA
Mimar

Ergani İlçesinde istihdam olanaklarının kısıtlı olması, sanayinin gelişmemesi, hayvancılığın giderek azalması ve çok yoğun göç alması birçok problemle birlikte yoğun olarak işsizlik ve yoksulluk gibi sorunların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu sorunlar bölgede farklı problemlerin kaynağı olmakla birlikte, ailelerin batı metropollerine göç etmesi ile göç ettikleri yerlerde de farklı problemleri ortaya çıkarmaktadır. İstihdam olanakları yok denecek kadar az olan ilçenin yapılan incelemelere göre henüz keşfedilmemiş bir turizm potansiyeline sahip olduğu gözlemlenmektedir.

Doğal zenginlikleri, tarihi, kültü-

rel çeşitliliği, tarihte önemli sanat ve ticaret merkezi olması, çok sayıda medeniyet ve inanca ev sahipliği yapması açısından Diyarbakır ili ve özellikle Ergani ilçesi, keşfedilmeyi bekleyen birer turizm hazinesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

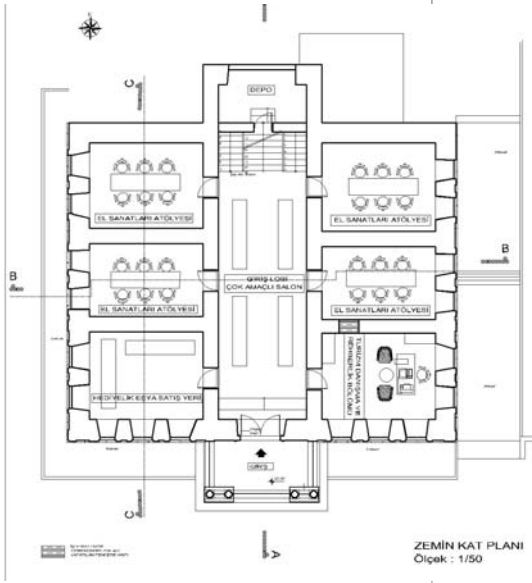
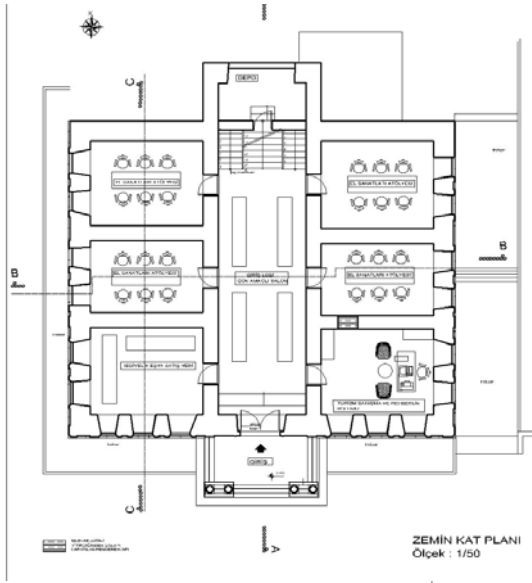
Son yıllarda Diyarbakırda Hilar ve Çayönünde yapılan kazı ve çevre düzenlemesi çalışmaları ile Ergani Makam dağında yapılmış olan Zülküf Peygamber Türbesi restorasyon çalışmaları ile bu kültürel değerlerin korunması, yarınlara aktarılması ve turizm amaçlı kullanılması açısından önemli çalışmalardır. Ergani Eski Hükümet Konağı'nın restorasyonu yapılması ile de tarihi yapı ilerleyen zamanlarda bu örneklerin arasına dahil olacaktır.

II. Abdülhamit döneminde devletin imar faaliyetlerinin önemli bir kısmı Osmanlı taşrasındadır ve

taşrada hükümet konakları işlevi ve taşıdığı sembollerle devleti temsil eden, bulunduğu kentteki diğer binalara göre zengin, öne çıkan yapılardır. Bu dönemde başkentteki resmi binalara göre oldukça mütevazı olan hükümet konakları, genellikle iki katlıdır ve ortada geniş bir holün bulunduğu, makam odasının ikinci katta, girişin üstünde yer aldığı genel bir planlama anlayışına sahiptir.

Hükümet konakları ile ilgili önemli bir konu da bu yapıların kimler tarafından yaptırıldığı, tasarlan-

dığı ve stil birliği oluşunun nasıl sağlandığıdır. Genel olarak hükümet konaklarının kim tarafından yapıldığı da belli değildir. Ergani Hükümet Konağının inşa tarihi de bilinmemektedir. Tarihi yapı ile ilgili araştırılan kaynaklardan edinilen Arifi Paşanın Seyahatnamesi'nde ve Asyanın Türkiyesi- İdari Coğrafyası (Vital Cunet'in La Turquie) adlı kitapta Ergani Sancağına ait bilgiler arasında Erganideki kamu yapıları arasında sadece hükümet konağından bahsetmiş olup ilçedeki kamu hizmetleri olarak Maliye,

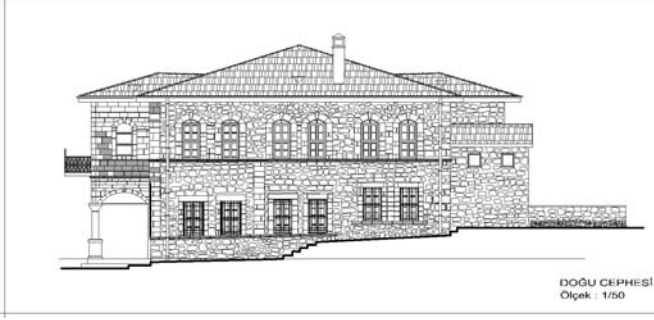
Haberleşme, Tapu-Kadastro ve Maden İdaresi Müdürlüklerinin, Sulh ve Asliye Mahkemelerinin bulunduğu yazılmıştır.

Bu bilgilerin yerel ağizlardan alınan bilgilerle örtüşmesiyle adliyenin ve maliyenin de bu yapıda hizmet vermiş olduğu kanısına varılmıştır.

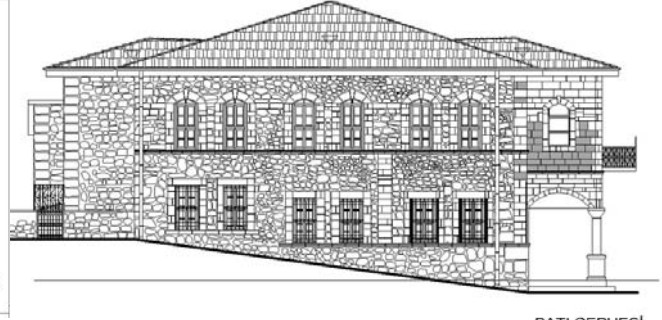
Diyarbakır İl Özel İdaresi tarafınca ihalesi yapılan tarihi yapı restorasyon sonrasında bir kültür-sanat yapısı olarak hizmete açılacaktır. Bu tarihi yapı ile yöre halkı hem ekonomik gelir elde edebilecek hem de yöreye gelen yerli ve yabancı turistler için

kültür-sanat ortamının oluşturulduğu bir mekan elde edilecektir. Bu proje ile bölgenin turizm altyapısı geliştirilerek turizm potansiyeli ortaya çıkarılmakla beraber var olan potansiyelin daha da gelişmesine yardımcı olacaktır. Proje Karacadağ Kalkınma Ajansı aracılığı ile Turizm Alt Yapısı Mali Destek Programı kapsamında projeye dönüşmüş ve proje ortakları olarak da Diyarbakır Müze Müdürlüğü, Diyarbakır Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Ergani Kaymakamlığı, Ergani Belediyesi yer almıştır.

Bu projenin genel amacı; bölgenin alt yapısını geliştirerek gerek turizmin gerek var olan potansiyelinin daha da gelişmesine yardımcı olmaktır. Bölgenin bir turizm çekim merkezine dönüştürülerek sürdürülebilir yerel kalkınmaya katkı sunmak, ülkemizde bölgesel gelişmişlik farkını azaltarak ülke eko-

DOĞU CEPHESİ
Ölçek : 1/50

BATI CEPHESİ
Ölçek : 1/50

nomisinin güçlenmesine yardımcı olmak, işsizliği ve yoksulluğu azaltmaktır.

Projenin Özel Amacı da; Diyarbakır İli Ergani ilçesinde 1891 yılında inşa edilen ve 1990 yılına kadar hükümet konağı olarak kullanılan tarihi binanın restore edilerek bu çalışma aracılığı ile konukevi projesinin de hayata geçirilerek ilçeye gelen yerli ve yabancı turistlerin ilçede konaklamasını sağlayarak daha uzun süre ilçede kalmalarına imkan vermek. İlçenin diğer önemli turistik mekanları olan Hilar Mağaraları, Çayönü Tepesi ile Makam Dağı ziyareti destinasyonunu sağlayarak ilçenin ve bölgenin turizm kapasitesinin arttırarak ilçede işsizliği azaltmak.

Günümüzde kullanılmayan ve harap bir tarihi hükümet konağı eğimli bir arazi üzerinde iki katlı, dikdörtgen planlı olarak inşa edi-

len yapının ön cephesi oldukça gösterişlidir. Ana giriş kapısının önünde revak nitelikli çift sütun taşıyıcılı ön bölüm, üst kısımda makam odasının yer aldığı çıkma ile tamamlanmaktadır.

Simetrik bir görünüme sahip olan cephelerde her iki kayın pencereleri ayrı bir üslup gösterirken cephede kat ayrımını taş silme ile belirginleştirilmiştir. Ayrıca bölgede yoğun olarak bulunan siyah bazalt taşlarla da ara dolgular yapılarak cepheye renk katılmıştır. Ön cepheye nazaran batı ve doğu cepheleri daha sadedir.

İç mekan planlamasında da simetri hakimdir. Doğrudan zemin kat sofasına giriş yapıldıktan mekanlar karşılıklıdır ve merkezde birinci kata çıkış için çift yönlü merdiven yer almaktadır. Aynı şekilde üst katta da simetri söz konusudur.

Tarihi Hükümet Konağının özgün öğeleri ve planı korunarak " Kültür-Sanat Evi " olarak kullanımına yönelik restorasyon projesi hazırlanmıştır.

Bu projede; Yapının çürüyen, bozulan tüm ahşap elemanlarının, döşemelerin, çatı sisteminin oldukça kötü olmasından dolayı yenilenmesi gibi restorasyon ilkelere uygun çalışmaların yapılması Eski Hükümet Konağı Rölöve, Restitüsyon ve Restorasyon Projeleri Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Müdürlüğü'nün 17.09.2010 tarih ve 3372 no'lu kararı ile onaylanmıştır

Projenin uygulaması ile ilgili Ergani Kaymakamlığı'nca ihalesi yapılmış Restorasyon işleri devam etmektedir.

GÜNEY CEPHESİ
Ölçek : 1/50

Diyarbakır'da Güneş Enerjisi ve Mimarlıktaki Uygulama Örnekleri

Yrd. Doç. Dr. Nurtekin ÖZEN
Öğr. Gör. Nursen IŞIK

Mimarlık, insanların yaşayabileceği yaşam alanlarını oluşturmak amacı ile yapıları buldukları fiziki çevreye bağlı olarak tasarlamaktır. Mimar ise, yapının kullanıcı gereksinimine ve fiziki çevreye göre oluşturacak kişidir. Yapı tasarımında mimar, öncelikle yapıyı ve kullanıcıyı ortak paydada buluşturan ve çevresel etkilerin gerek yapıya gerekse de kullanıcıya yansımalarını sağlayan çok önemli bir görev üstlenmektedir.

Özellikle son yıllarda çevre bilincinin gelişmesi ve "Ekoloji" kavramının hayatımıza girmesi yapı tasarımlarına büyük etkide bu-

lunmuş, buna paralel olarak farklı ve doğayı daha çok dikkate alan tasarımların gelişmesine neden olmuştur.

Güneş mimarisi, Ekoloji içerisinde gelişen ve gelişimini sürdüren önemli bir planlama türüdür. Bu mimari anlayışında, bir yapıda güneşten en iyi şekilde faydalanma işleminin öngörüldüğü planlama ana tema olarak yer almaktadır.

Güneş Mimarisinde güneşin konumu ve yapının bulunduğu bölge çok önemlidir. Özellikle güneşten maksimum yararlanmak için yapının güney cephesinde büyük açıklıklar ya da pencereler konulmaktadır. Bu şekilde planlanan yapılarda kışın doğudan batıya doğru güney tarafına yatık ilerleyen güneşin büyük bir zaman içerisinde yapıya girerek ısınması sağlanmaktadır. Isı kayıplarını azaltmak ve güneşten daha çok yararlanmanın diğer bir yolu da güneşin maruz kaldığı za-

manlarda yapının bu enerjiyi depolamasını sağlayan çözümler yaratmaktır. Bu çözümlere örnek olarak "Tromb Duvarlar"ı verebiliriz.

Esas olarak bir camekan duvar olarak da adlandırabileceğimiz bu duvar boşluklu ve içinde ısıyı depolayacak metal bölüm bulunmaktadır. Bu duvarda aşağıda ve yukarıda menfezler bırakılarak yapının ısınması veya soğutulması sağlanmaktadır. Tromb duvar, iki duvar arasında ısınan havayı, duvarın yukarısında bırakılan deliklerden (menfez) içeri almak ve duvarın aşağısında bırakılan deliklerden de evin içinden soğuk hava akımını sağlamak amacıyla yapılan önemli bir uygulamadır. Böylece güneş olduğu sürece yapının içine sıcak, yapıdan dışarı soğuk havayı döndürerek hem havalandırma hem de ısınma sağlanabilmektedir.

1970'lerdeki ilk uygulayıcısı olan

Fotoğraf 1 Diyarbakır Güneş Evinin Öğrencilerle Birlikte Teknik İncelenmesi

Fransız Mimar Felix Trombe'un adının verilmiş olduğu bu tip uygulamalar yapılar da son yıllarda sıklıkla kullanılmaya başlanmıştır.

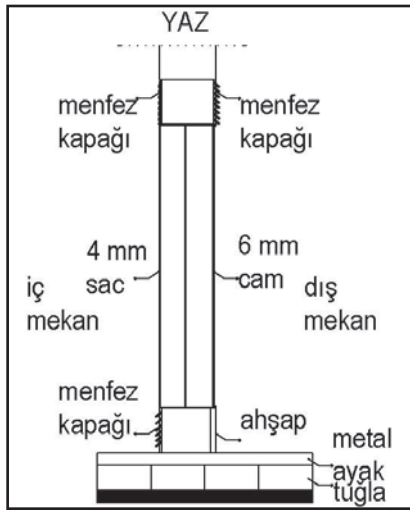
Diyarbakır'da bu uygulamalara en iyi örnek olarak halen aktif kullanımının devam ettiği "Diyarbakır Güneş Evi" verilebilir. Burada Tromb duvar ve sera kullanılarak güneşten ısınma, soğutma ve aydınlatma tamamıyla güneş enerjisinden sağlanmaktadır.

Bu tür uygulamaların artırılması amacıyla, Mimarlık Fakültemizde 2009-2010 Bahar döneminde Artuklu Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü öğrencilerine ekolojik karma konut tasarımı proje olarak verilmiştir. Bu projenin verilmesindeki en önemli

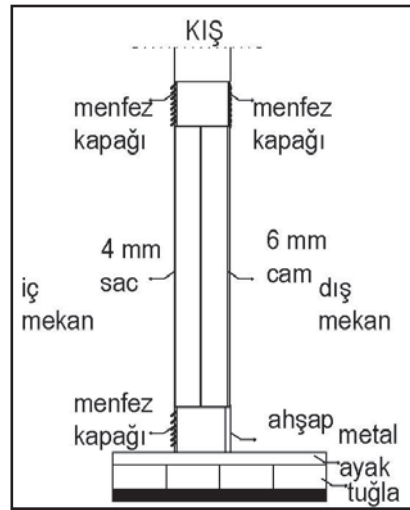
amaç, öğrencilerde ekoloji kavramı ile buna bağlı olarak doğadan yararlanarak tasarım geliştirme sürecine girmeleri ve bunu projelerinde uygulamaları belirlenmiştir. Projeye başlamadan önce tromb duvarın Diyarbakır'daki ilk uygulama örneği olan, Güneş evinde yapılan tüm teknik tesisat ve projelendirme aşamaları güneş evinden sorumlu Gültekin Aydeniz'den bilgi alınarak çalışmalara başlanmıştır. Bu çalışmada, pasif ısıtmada kullanılan, tromb duvar ele alınarak, sistemin çalışma prensibi ve tromb duvarın yapısı hakkında gerekli teknik bilgiler alınmıştır. Ayrıca bina dış cephelerinde yalıtım malzemeleri kullanmak yerine, tromb duvar kullanımının etkileri

incelenmiştir. Tromb duvarın uygulama çizimlerinin üç boyutlu olarak yapılmasından sonra 1/1 maketinin yapılması aşamasında öğrencilerle de çalışılarak bu duvarın enerji verimliliği açısından etkinliğinin gözlenmesi sağlanmıştır.

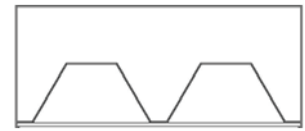
Pasif bir ısıtma sistemi olan tromb duvar, enerji kazancı sağlayan bir tasarımdır. Bu tasarımda dikkat edilmesi gereken en önemli nokta doğru yönelmedir. Duvarın dış yüzeyi doğu, güney ve batı yönüne bakar ve güneş ışınlarını absorblamaktadır. Kısa dalga güneş ışınları cam yüzeyden geçerek uzun dalga güneş ışınlarına dönüştürülerek pasif solar kazanç elde edilmektedir. Güneş ışınları camdan geçtikten sonra ilk olarak

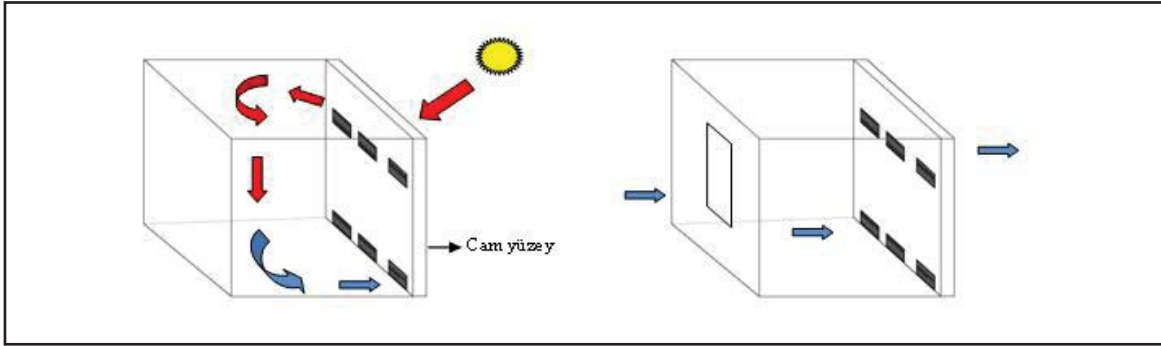
Şekil 1 Yaz ayında menfezlerin durumu

Şekil 2 Kış ayında menfezlerin durumu

Şekil 3 Plan

Şekil 4 Mekanın ısıtılması

Şekil 5 Mekanın serinletilmesi

çarpıtları koyu renkli içi kum dolu sac kutu (ısı kütlesi) tarafından güneş enerjisi çabuk ve daha fazla emilerek depolanır ve enerji yavaş yavaş iç ortama verilmektedir.

Cam ile kum dolu sac (depolama alanı) arasında kalan hava ısınarak konveksiyon yoluyla iç taraftaki üst kanaldan içeriye iletilir. (Isınan hava genişler. Havanın sıcaklığı artarken yoğunluğu da azalır. Tromb duvarı içerisindeki hava, kaldırma kuvvetinin etkisiyle yükselerek üst delikten mekânın içerisine girer.) Odanın soğuk havası tromp duvarın alt kısmında yer alan menfez yoluyla tromp duvarın içine çekilir. Hava kanalında ısınan hava yükselir ve oda içerisine hava dolaşımı yoluyla tekrar aktarılır. Böylece kışın güneşli günlerde mekâna ek bir ısı kazancı sağlanmış olur. Yazın, üstteki menfez kapağı kapalı tutularak iç havanın daha fazla

ısınması engellenmiş olur.

Tromb duvarın gündüz ve gece çalışması; Gündüz, mekanın içindeki alt ve üst hava kanalları hava sirkülasyonu için açık tutulur. Gece ise, havalandırma delikleri kapatılmaktadır. Yaz dönemlerinde serinletmeye ihtiyaç duyulduğunda aşırı ısı kazançlarının önüne geçmek için toplaç işlevi gören cam yüzeyleri gölgelendirmek zorunludur. Isı geçişinin kontrolüne yönelik camın önüne hareket edebilen perde kullanılması gündüz gölgeleme, gece ise ısı kayıplarının önlenmesini sağlayacaktır.

Tromb duvarı yaz döneminde serinletme amaçlı olarak da kullanılabilir. Kuzey cephesinden alınan serin hava mekanın havalandırılmasını sağlayacaktır. Bu sistemde baca etkisi söz konusu olup, duvar ile cam arasındaki hava doğal taşınım ile dışarı atılır.

Kuzey cephesindeki pencerelerden gelen taze hava alt taraftaki kanal tarafından çekilerek dış yüzeyde yer alan dış kanal yardımıyla dışarıya atılır. Böylece oluşan doğal hava dolaşımı ile cephenin aşırı ısınmasının önüne geçilerek iç mekânların serin kalması sağlanır.

Tromb duvarı (Mimarlar Odası Diyarbakır Şubesi'nin katkılarıyla) çizimine, yapım aşamalarına 1/1 uygulama maketine öğrencilerde katılmıştır. Bu uygulamaların öğrencilere anlatılması güneş etkin bir proje tasarımı aşamasında öğrencilerin bilinçlenmeleri açısından büyük katkı sağlamıştır.

Tromb duvarı öğrenmek düşüncesiyle yola çıkılan bu proje çalışmasında, öğrenciler tarafından güneş etkin bir projenin oluşturulmasındaki aşamaların gözlemlenmesi sağlanmıştır. Ayrıca güneşin

Fotoğraf 2 Tromb Duvarın Yapım Aşamaları

Fotoğraf 2 Tromb Duvarın D.Ü Mimarlık Fakültesinde Öğrencilere Tanıtılması

böylesine yoğun olan bölgemiz ve özellikle senenin neredeyse büyük bir bölümünde güneşi etkin olarak gören ilimizde, aktif olan bu enerjiden faydalanması düşüncesiyle yola çıkılarak örnek bir çok proje-

ler elde edileceğini bilmemiz ve öğrencilerde bu bilinci uyandırmak için yapmış olduğumuz bu çaba gerçekten biz mimarlar için oldukça heyecan ve mutluluk veren bir çalışma azmi yaratmıştır. Bu gibi

etkin proje çalışmalarının öğrencilerle birlikte (tabii ki gerekli desteklerle) sıklıkla yapılması özellikle günümüz ve yarının mimarlarının önünde yeni ufuklar açacaktır.

KAYNAKLAR:

- 1.Özen, N., "Gap Bölgesi'nde Yaşanan Göçün Sürdürülebilirlik Bağlamında Konut Çevrelerine Etkisi; Diyarbakır Huzurevleri Örneği", Doktora Tezi
- 2.Aydeniz, G., Güneş Evi Sorumlusu, Diyarbakır
- 3.Özdemir, C., Polat M., Autocad çizimleri

Mimar Olmak İçin Atılan Son Adım...

Bilge YEŞİL
Belda KIRAN

Dicle Üniversitesi Mimarlık Fakültesi 2010-2011 eğitim öğretim yılının ilk mezunlarını verdi. Mimar adayları Ulusal Kütüphaneye tasarlayarak Mimarlık Fakültesi'ndeki son projelerini teslim ettiler. Tasarımcıların amacı; okuyucuların ve araştırmacıların aradıkları bilgiye kolayca ulaşabilmelerini sağlamak; zevkle çalışabilecekleri rahat, ferah ve modern kütüphaneler tasarlamaktı.

Öğrencilerin heyecanı yüzlerinden okunabiliyordu. 4 yıl boyunca mimarlık adına pek çok şey öğrendiler ve bu son projede mimarlık eğitimi bo-

yunca öğrendikleri birçok bilgiyi kullanarak artık bir mimar olmaya hazır olduklarını ispatlamaları gerekiyordu. Bunu ispatlayabilmek için herkes bir dönem boyunca harıl harıl çalıştı, uykusuz kaldı. Vakit doldu. Geriye sadece tasarımlarını en iyi şekilde sunmak kaldı.

Ve o an gelip çattı...

Öğrenciler sunumlarını yaptıktan sonra hocalarımızdan Yrd. Doç. Dr. F. Demet Aykal, Yrd. Doç. Dr. Mine Baran, Yrd. Doç. Dr. Türkan Kejanlı, Yrd. Doç. Dr. Meral Halifeoğlu ve Öğretim Görevlisi Aysel Yılmaz tasarımlar üzerine konuştular. Bitime jürisine Mimarlar Odası Diyarbakır Şube Başkanı Sayın Necati Pirinçcioğlu da atıldı. Sunumlar sonunda herkes rahat bir nefes aldı. Heyecan sona ermişti artık.

Hayata mimar olarak atılma zamanıydı.

Yeni Bir Tasarım: Moda Okulu

Yrd.Doç. Dr. F. Meral Halifeoğlu

Yrd.Doç. Dr. F. Demet Aycal

Öğrt. Görv. Aysel Yılmaz

Fakültemiz Mimarlık Bölümü 2010 – 2011 Güz döneminde MİM201 proje konusu olarak “MODA OKULU” çalışmaya karar verdik. Dönem proje çalışma he-

deflerini de kapsayacak biçimde sınırlandırılan konu, Bölümümüzde ilk kez seçilmişti. Yapılan araştırmalar doğrultusunda ihtiyaç programı; yönetim, atölye ve dersane-

ler, gösteri salonları, satış imkânlı mağaza ve kafeterya ile yapı için gereken servis birimleri olarak düzenlendi.

Gruplar halinde yapılan ders-hane çalışmalarında, ilk haftalarda öğrencilerin kent alanında fotoğraflarla belirledikleri benzer yapı örnekleri üzerine konuşuldu. Kaynak araştırmaları üzerinde fikir alışverişleri ile öğrencide tasarım çıkış doğrultusu irdelendi.

Çalışma parseli Diyarbakır-Elazığ yoluna batıdan bağlanan 75m.lik yolun ikinci aksında eğimsiz, yamuk biçimli arazi seçildi. Yapı yerleşim düzeni ile yol-yapı ilişkisi çözümlenmesi üzerine tartışıldı. Öğrencinin tasarım çıkış noktasını oluşturan konsept fikirler ders günlerinde geliştirildi. Belirlenen ihtiyaç programı doğrultusunda eskiz çalışmaları ile projeler olgunlaştırıldı.

İlerleyen haftalarda modacı "Cemil İpekçi"nin geleneksel bir Mardin Evinde kurduğu moda atölyesine gezi düzenlendi. Mekanla-

rın aldığı işlevler ile yapılan tefriş elemanları incelendi. Atölyedeki eğitimcilerden çalışma düzenleri ve bu tür bir atölyedeki üretilen ürünlerin, tasarım başlangıcından satış aşamasına geçen süreçleri

hakkında bilgiler alındı. Çalışanların ve kursiyerlerden yürüttükleri çalışmalar gözlemlendi. Atölyedeki kullanılan tefriş elemanları ile bu elemanlar ile mekan düzenleri incelendi.

Bir Proje-Bir Anlatı: Şehircilik Projesi

Esra KOÇ
Merve Nur OYMAK
Mehtap KAYA

Bu yıl güz dönemi eğitim-öğretim yılında danışmanımız Yrd. Doç.Dr. D. Türkan KEJANLI'nın yönlendirdiği 2790 kişilik komşuluk ünitesi tasarladık.

Tasarımımızda asıl amaç, verilen arsa üzerinde yapı gruplarına ait parsellerin oluşturulmasıydı. Arazinin eğimi de göz önünde bulundurularak az katlı yapılar eğimin az olduğu alanlarda tasarlandı. Eğitim alanının parselini belirlerken yaya ulaşımının rahatlığı, ses faktörü ve nüfus yoğunluğu göz önünde bu-

lunduruldu. Her yapının kendi içinde mahremiyetine, ulaşım rahatlığına önem verildi. Otoparkların nüfusa göre dağılımı belirlendi. Yapılar arasında da insanların birlikte zaman geçireceği alanlar tasarlandı. Komşuluk ünitesi tasarımında araçlar için ring hattı oluşturularak bu ring hattı her yapıya ulaşılabilirliği kolaylaştıracak biçimde düzenlendi. Komşuluk ünitesinde merkezi bir noktada meydan tasarımı yapıldı. Bu meydana havuz ve havuzun üzerinden geçen taşıt yolu tasarlanarak simgesel bir ifade oluşturulmaya çalışıldı. Meydanda etkinlik yapılmasına imkan veren alanlar düzenlendi. Bunların yanı sıra bu yerleşime hizmet eden idare, ticaret, sosyal ve sağlık alanları tasarımın merkezinde düşünüldü.

